

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Pripravenosť dieťaťa na školu – spôsoby zisťovania a možnosti rozvíjania.

Autor: PhDr. Andrea Baranovská PhD.
Recenzenti: PaedDr. Eva Pupíková
PaedDr. Silvia Mináriková
Jazyková úprava : Bez jazykovej úpravy
Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum
Rok vydania: 2014
ISBN: 978-80-8052-533-0

ÚVOD

Škola zvierat

Jedného dňa sa zvieratá rozhodli, že sa musia nejakým hrdinským činom vyrovnáť s problémami, ktoré so sebou prináša moderná doba – a rozhodli sa zorganizovať školu.

Zaviedli osnovy, ktoré pozostávali z behania, lietania, lezenia a plávania. Aby bolo možné osnovy lepšie presadiť, všetky zvieratá preberali všetky disciplíny.

Kačka bola výborná na hodinách plávania, dokonca lepšia než jej inštruktor, v lietaní však iba prospela a v behu bola na tom veľmi zle. Pretože behala naozaj veľmi pomaly, zostávala po škole a zanechala plávanie, aby sa mohla cvičiť v behu. Pokračovalo to tak dlho, až si ošúchala nožičky a stal sa z nej iba priemerný plavec. Priemer bol však pre školu prijateľný a tak si s tým nik okrem kačky hlavu nelámал.

Králik bol zo začiatku na čele triedy, ale nervove sa zrútil – mal totiž veľa hodín doučovania z plávania.

Veverička výborne liezla, pokiaľ sa u nej neobjavilo znechutenie z hodín lietania, na ktorých ju učiteľ nútil štartovať zo zeme na strom, miesto zo stromu dole. Pre časté prepínanie si zároveň vypestovala kľč v nohe a dostala trojku z lezenia a štvorku z behu.

Orol bol vždy problémový žiak, ale tvrdo ho „zrovnali“. Na hodinách šplhania bol na vrchole stromu prvý, ale trval na svojej vlastnej metóde ako sa tam dostať.

Na konci roka mal najlepší priemer **úhor**, ktorý vedel výnimočne dobre plávať, ale vedel aj behať, šplhať a trochu lietať a bol preto vybraný ako premiant školy, aby predniesol reč na rozlúčku.

Dr. George H. Reavis

OBSAH

ÚVOD.....	3
OBSAH.....	4
1 PRIPRAVENOSŤ DIEŤAŤA NA ŠKOLU – POJMY.....	6
1. 1 Definícia pojmu školskej zrelosti, pripravenosti a spôsobilosti	9
1. 2 Zložky školskej spôsobilosti.....	11
1.2.1 Fyzická zrelosť dieťaťa.....	13
1.2.2 Psychická pripravenosť dieťaťa na školu	16
1.2.3 Emocionálno-sociálna pripravenosť dieťaťa na školu	17
ZHRNUTIE	18
2 NEPRIPRAVENOSŤ DIEŤAŤA.....	23
2. 1 Základné prvky emočnej inteligencie	24
2. 1. 1 Fyziologické príčiny spôsobujúce nedostatočnú pripravenosť dieťaťa na školu.	26
2.1.2 Psychologické príčiny spôsobujúce nedostatočnú pripravenosť dieťaťa na školu.	29
2. 2 Prejavy detí nepripravených na školu	31
2. 3 „Neštandardné deti“	33
ZHRNUTIE	35
3 KRESBA DIEŤAŤA AKO UKAZOVATEĽ VÝVINU A DIAGNOSTICKÁ POMÔCKA	38
3. 1 Detská kresba.....	39
Obdobia vývinu detskej kresby	39
ZHRNUTIE	42
4 DIAGNOSTIKA DIEŤAŤA V MATERSKEJ ŠKOLE.....	45
4. 1 Oblasť motoriky	47
4.1.1 Hrubá motorika.....	47
4.1.2 Jemná motorika a grafomotorika	49
Laterálita.....	50
Grafomotorika	52
4. 2 Zrakové vnímanie a zraková pamäť.....	55
4. 3 Sluchové vnímanie a sluchová pamäť.....	58

4. 4 Vnímanie priestoru a času	60
4. 5 Matematické predstavy	63
4. 6 Reč	65
4. 7 Sociálne zručnosti	68
4. 8 Hra	70
4. 9 Sebaobsluha	70
4. 10 Intersexuálne rozdiely pri posudzovaní školskej pripravenosti u detí.....	71
ZHRNUTIE	72
5 TESTY PRE PREDŠKOLÁKOV	77
5. 1 Testové úlohy zamerané na oblasť pozornosti a pamäte.	77
5. 2 Testové úlohy zamerané na oblasť myslenia.....	80
5. 3 Testové úlohy zamerané na oblasť matematických predstáv	82
5. 4 Testové úlohy zamerané na oblasť reči.	82
5. 5 Testové úlohy zamerané na oblasť „čítania a písania“	83
PRÍLOHY	85
Príloha 1 – Kompetencie dieťaťa, ktoré má rozvíjať materská škola	86
Príloha 2 – Testové úlohy zamerané na oblasť pozornosti a pamäte.....	89
Príloha 3 – Testové úlohy zamerané na oblasť myslenia	92
Príloha 4 – Testové úlohy zamerané na oblasť matematických predstáv	96
Príloha 5 – Testové úlohy zamerané na oblasť reči.....	97
Príloha 6 – Testové úlohy zamerané na oblasť „čítania a písania“	98
Príloha 7 – Záznamový hárok a výsledná stupnica	102

1 PRIPRAVENOSŤ DIEŤAŤA NA ŠKOLU – POJMY

Kapitola prináša informácie o tom:

- čo znamená byť pripravený,
- aký je rozdiel medzi pripravenosťou, zrelosťou a spôsobilosťou;
- definície školskej spôsobilosti;
- história;

Kľúčové slová:

- spôsobilosť;
- pripravenosť;
- zrelosť;
- škola;

„Vzdelávanie by nemalo byť prípravou na život;
malo by byť životom samým.“

Anthony de Mello

Predškolský vek je obdobím prudkého vývinu schopností detí. Aj keď sa každé dieťa vyvíja individuálnym tempom, prechádza určitými vývinovými etapami, ktoré sú charakteristické svojimi spoločnými znakmi.

Názory na výchovu a vzdelávanie detí predškolského veku sa líšia v závislosti od zmeny názorov a pohľadu spoločnosti. Avšak záujem o predškolskú výchovu pretrváva dodnes. Termín predškolská výchova môžeme definovať ako časovú hranicu formovania dieťaťa od narodenia až po vstup do školy. V súčasnosti sa stretávame aj s ďalšími termínmi – *preprimárne* vzdelávanie z anglického *pre-primary education* či *pre-school education* – predškolské vzdelávanie. Výchova a vzdelávanie v predškolskom veku tvorí nerozlučiteľnú súčasť celoživotného vzdelávania a má veľmi pozitívny vplyv na deti – na celkovú úroveň a úspešnosť vo vzdelávaní, sociálnu integráciu, zníženie delikventného správania, atď. – a to najmä u detí z kultúrne a sociálne znevýhodneného prostredia.

Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike (2000) definuje predškolskú výchovu ako nástroj a rozvíjanie osobnosti dieťaťa, ktorý pomáha rodine plniť jej výchovnú funkciu a zohráva dôležitú úlohu pri vyrovnávaní rozdielov medzi deťmi z rozličného socio-ekonomického a kultúrneho prostredia pri včasnem diagnostikovaní porúch vo vývine dieťaťa. Materská škola sa zameriava na výchovu a vzdelávanie detí až po ich vstup do základnej školy a pripravuje ich na to vytváraním možností individuálneho rozvoja osobnosti dieťaťa.

Vstup do školy je pre dieťa veľkou zmenou v jeho živote. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím musí dieťa zvládnuť viaceré úlohy. V našich školách je vyučovanie od začiatku – v pravom zmysle – riadené zamestnanie v pomerne veľkých skupinách. Veľmi rýchlo sa začína s priamou výučbou a rýchlo sa zvyšujú nároky, ktoré sú rovnaké pre všetky deti bez ohľadu na ich schopnosti, zručnosti a pri takom množstve detí v triede učiteľ nemôže brať do úvahy individuálny vývin dieťaťa. Aj keď dieťa, ktoré navštevovalo materskú školu, mnohé z požiadaviek kladených na neho v škole môže mať osvojené, predsa len organizácia práce a vyučovania na škole je úplne odlišná. Norma pripravenosti dieťaťa na

školu v našich podmienkach je pomerne vysoká. Z tohto dôvodu sa venuje pripravenosti dieťaťa na vstup do školy veľká pozornosť.

V priebehu rokov dochádzalo k mnohým zmenám v organizácii práce s deťmi v predškolskom veku. Preto viaceré výskumy a inšpekcie si dali a dávajú za cieľ zistiť aký je vplyv práce učiteliek materských škôl na pripravenosť detí na školu a tiež úroveň vzdelávacích výsledkov detí v predškolskom veku.

V období pred rokom 1989 boli všetky deti zaškoloňované v materských školách, ktorých program zabezpečoval dieťaťu prípravu na školu – rozvíjanie jeho schopností a zručností.

Po roku 1989 došlo k zásadným zmenám v spoločnosti. Výrazne sa prehĺbili rozdiely medzi jednotlivými spoločenskými vrstvami. To sa negatívnym spôsobom odzrkadlilo aj na pripravenosti detí na školu – podľa inšpekčnej správy materských škôl na Slovensku konanej v rokoch 1992 – 1993 a 2002 – 2003 konanej s cieľom zachytiť nové trendy v pedagogickej práci učiteliek MŠ a ich vplyv na prípravu detí do školy.

V období od školského roku 1992/93 až po dnešok výrazne klesol počet detí navštevujúcich materskú školu – u detí so sociálne slabých a rómskych rodín je to pokles takmer na nulu. Navštevnosť materskej školy deťmi zo sociálne slabých komunit v predškolskom veku je u 5-ročných len 13,8% a u 6-ročných len 31,9% a to z rôznych dôvodov. Tento poznatok vyplýva zo zistení štúdie Štátneho fakultného zdravotného ústavu SR. Tie deti, ktoré nenavštevujú predškolské zariadenie prichádzajú do škôl bez vhodných návykov, zručností a schopností potrebných pre úspešné zvládnutie nárokov školy. Sú to deti psychicky a sociálne nezrelé, ktoré majú veľmi malé až žiadne šance uspieť v prvom ročníku školy.

1. 1 Definícia pojmu školskej zrelosti, pripravenosti a spôsobilosti

Školská zrelosť je významným medzníkom v živote dieťaťa. Je podmienená dosiahnutím takej telesnej, rozumovej, sociálno-citovej a pracovno-motivačnej spôsobilosti dieťaťa, aby bez problémov zvládlo nároky, ktoré na neho kladie škola. Tento termín je v psychológii využívaný skôr na

Školská zrelosť - termín používaný na definovanie dosiahnutie takej úrovne biologickej zrelosti dieťaťa, aby zvládlo nároky, ktoré na neho kladie škola

Školská pripravenosť - charakterizuje zvládnutie určitých vedomostí, zručností a schopností, ktoré dieťa zvládne v praktickej činnosti v škole.

definovanie biologickej zrelosti dieťaťa. Z pedagogického hľadiska sa viac využíva pojem **školská pripravenosť** a tá je determinovaná kľúčovými kompetenciami dieťaťa, ktoré sú chápané ako spôsobilosť človeka preukázať určité vedomosti,

zručnosti a schopnosti v praktickej činnosti. **Školská spôsobilosť** je termín, ktorý integruje v sebe vzájomne sa prepojené pojmy zrelosti a pripravenosti, aj keď rozlišuje medzi tými schopnosťami a zručnosťami, ktoré dieťa prirodzene získava počas procesu zrenia a tými, ktoré získava pedagogickou prípravou a nácvikom. Termín školská spôsobilosť sa uprednostňuje v súčasnosti – v psychológii, ale aj v pedagogike.

Školská spôsobilosť - vzájomné prepojenie pojmov zrelosť a pripravenosť a poukazuje na schopnosti a zručnosti, ktoré dieťa dosahuje zrením a výchovou.

Školská spôsobilosť – ako naznačuje pojem – je taký stupeň úrovne vývinu dieťaťa, ktorý je potrebný, aby prvák splnil požiadavky školy. Systém vzdelávania každej krajiny je iný a preto aj požiadavky, ktoré sú kladené na dieťa sú iné. Závisia tiež od veku, v ktorom dieťa vstupuje do školy a ktorý býva v rôznych krajinách rozdielny (od 5. – 8. rokov).

Ako prvý začal u nás používať pojem uspôsobenosť na školu ktorý začal neskôr preferovať pojem školská zrelosť (2005).

A. Jurovský,
(Baranovská,

Pojem zrelosť je nepresný a nevystihuje celkom podstatu komplexného javu. Je spojený najmä s biologickým zrením a nezahŕňa v sebe vplyv saturácie aj vplyv okolitého prostredia. Preto sa dáva prednosť pojmu „školská pripravenosť“ alebo „spôsobilosť“. **Jirásek** (1968) hovorí o potrebe rozlišovať medzi zrelosťou a spôsobilosťou. Spôsobilosť

definuje ako súbor tých telesných a duševných predpokladov, ktoré umožňujú dieťaťu, aby bolo vychovávané a vzdelávané v bežnej škole.

K. **Herff** popisuje školskú spôsobilosť ako „komplex telesných a duševných vlastností a schopností, ktoré umožnia dieťaťu vzdelateľnosť a vychovateľnosť v triednom kolektíve normálnej školy“ (1967, in Kollárik, 1976, s. 251). Herff rozlišuje dve zložky – somatickú a psychickú, podľa ktorých je dieťa somaticky zrelé a spôsobilé vtedy ak je zdravé, funkčne schopné, bez väčších rečových a zmyslových defektov. Psychicky spôsobilé je dieťa vtedy, ak dosahuje primeraný stupeň nadania. Školskú zrelosť Herff definuje ako „vývin tak telesných, ako aj psychických funkcií a schopností, ktorý umožňuje úspešnú účasť na vyučovaní v dnešnej škole.“ (tamtiež).

K. **Kollárik** (1976) presadzuje pojem školská pripravenosť a hovorí o vzájomnej závislosti zrenia (biologické dozrievanie organizmu dieťaťa) a výchovy (sociálne vplyvy prostredia) v predškolskom veku na dieťa.

J. **Hvozdík** (1986) odporúča používať termín školská spôsobilosť, ktorá v sebe zahŕňa aj predpoklady na učebnú činnosť žiaka v škole. K tomuto termínu sa prikláňajú aj E. **Gajdošová** a G. **Herényová** (1996). Podľa nich je to akýsi súhrnný termín, ktorý obsahuje v sebe oba pojmy (zrelosť a pripravenosť) s tým, že do určitej miery rozlišuje, ktoré schopnosti a zručnosti dieťa dosahuje v procese zrenia a ktoré dosahuje vplyvom prípravy a nácviku pod vedením.

Ako už naznačujú niektorí autori pri definovaní pojmu je potrebné, aby dieťa zvládlo požiadavky školy bez zvýšeného úsilia seba alebo svojho okolia a tiež, aby vyučovanie nemalo nepriaznivý vplyv na zdravie dieťaťa. **Seyfried** rozumie pod školskou zrelosťou taký „stav duševného, emocionálne-vôľového, sociálneho a telesného vývinu dieťaťa, ktorý mu umožňuje s úspechom sa zúčastňovať na vyučovaní v triednom spoločenstve bez zvýšenej námahy“ (in Kollárik, 1971, s. 251). **Kern** (1966) tvrdí, že dieťa je zrelé na vstup do školy ak tu a teraz v danej škole dokáže bez veľkej námahy zvládnuť požadované učenie.

E. **Hoffmann** pokladá dieťa zrelé na vstup do školy ak vyčerpalo možnosti predchádzajúceho stupňa, t.j. po splnení svojich infantilných túžob a prianí sa od nich odvracia s očakávaním pre to, čo je pripravené pre neho v škole (in Langmeier, 1983). Ako mnohí ďalší autori kladie dôraz na to, že tým, že dieťa splnilo vývinové úlohy

predškolského veku, je možné, aby prešlo do ďalšieho vývinového štádia. M. **Tramer** vymedzuje školskú zrelosť ako stav telesnej, duševnej, duchovnej, sociálnej zrelosti, pri ktorej začiatovník v škole sám podstatne netrpí ani nespôsobuje utrpenie druhým (in Langmeier, 1983).

Všetky uvedené definície sa zhodujú v troch charakteristických bodoch:

1. **závislosť** obsahu pojmu školská pripravenosť od požiadaviek školy;
2. **dôraz na celkový** vývin dieťaťa – jeho telesnej, duševnej a sociálnej stránky;
3. **úspešnosť** zvládnutia 1. ročníka školy.

1. 2 Zložky školskej spôsobilosti

Pripravenosť dieťaťa na školu môžeme definovať ako výsledok biologického zrenia a pôsobenia výchovných činiteľov okolia na dieťa.

Už **Komenský** sa snažil definovať hlavné kritéria, ktoré by pomohli definovať pojem školskej zrelosti. Hovorí o:

1. osvojených návykoch, ktoré sa očakávajú od dieťaťa pri vstupe do školy;
2. dostatočne rozvinutej pozornosti a intelektu;
3. motivácii učiť sa v škole. (in Langmeier, 1983).

Herff (1967) hovorí o dvoch zložkách:

- psychickej
- somatickej.

Psychickú zložku ďalej člení na:

- postoj k svetu;
- sociálne správanie;
- správanie pri učení, kde rozlišuje:
 - a. pozornosť;
 - b. schopnosť prevziať povinnosti;
 - c. analytické vnímanie;
 - d. pamäť (in Kollárik, 1971).

Langmeier (1983) rozlišuje v rámci pojmu tri hlavné stránky:

1. telesnú;
2. mentálnu alebo kognitívnu;
3. emocionálnu a sociálnu.

Johanssen (1965) hovorí o piatich zložkách:

1. fyzickej;
2. intelektuálnej;
3. pracovnej;
4. sociálnej;
5. emocionálnej. (in Kollárik, 1971)

V rámci faktorovej analýzy vyčlenil štyri hlavné faktory školskej zrelosti:

1. faktor celkovej zrelosti so vzťahom k verbálnej zrelosti;
2. faktor povahovej vyspelosti so vzťahom k emocionálnej a sociálnej zrelosti spolu so schopnosťou pracovať v skupine;
3. faktor matematických schopností;
4. faktor zrelosti jemnej motoriky. (Marko, 1971).

A. E. **Sanderson** tvrdí, že školská spôsobilosť závisí na viacerých vzájomne sa ovplyvňujúcich činiteľoch. A to sú najmä:

1. celkový fyzický vývin;
2. úroveň rozumového vývinu – mentálny vek dieťaťa;
3. úroveň zrakovej a sluchovej diskriminácie;
4. primerane rozvinuté schopnosti riešiť problémy;
5. emocionálna a sociálna zrelosť;
6. úroveň zvládnutia a používania materinského jazyka;
7. záujem o učenie a motivácia chodiť do školy. (Marko, 1971).

J. **Kuric** (1986) vyčleňuje štyri predpoklady na úspešnú adaptáciu dieťaťa na školu:

1. telesná zrelosť;
2. intelektuálna pripravenosť;
3. sociálna a morálna zrelosť;
4. úroveň pracovnej motivácie.

Vo všeobecnosti môžeme znaky školskej spôsobilosti roztriediť do nasledovných úrovní vývinu, ktorými sa budeme podrobnejšie zaoberať:

- fyzická;
- psychická – rozumová;
- citovo-sociálna.

1.2.1 Fyzická zrelosť dieťaťa

Posúdenie telesného vývoja a zdravotného stavu dieťaťa je najmä v kompetencii detského lekára. V rámci preventívnych zdravotných prehliadok posúdi dosiahnutie primeraného telesného vývoja, vývin zmyslových orgánov, hrubej motoriky dieťaťa. Avšak len na základe telesného vývinu nie je možné posúdiť celkovú zrelosť dieťaťa, preto je potrebná spolupráca tímu odborníkov na posúdenie ďalších zložiek.

K ukazovateľom fyzickej zrelosti dieťaťa môžeme zaradiť nasledovné kritéria:

1. vek;
2. telesné ukazovatele:
 - a. výška, hmotnosť;
 - b. somatické zmeny;
 - c. motorika;
 - d. dentizácia.

VEK

je hlavným kritériom, ktoré je rozhodujúce pre prijatie dieťaťa do školy. U nás zákon č. 254/2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 22. Mája 2008 §19 ods. 3 hovorí: „...povinná školská dochádzka začína začiatkom školského roka, ktorý nasleduje po dni, keď dieťa dovŕši šiesty rok veku a dosiahne školskú spôsobilosť, ak tento zákon neustanovuje inak.“ §20 tohto zákona ustanovuje, že zákonný zástupca dieťaťa je povinný prihlásiť školopovinné dieťa na plnenie povinnej školskej dochádzky.

Vekovú hranicu šiestich rokov – ako najvhodnejšiu pre vstup dieťaťa do školy odporučil Ján Amos Komenský. V rôznych krajinách je stanovená veková hranica rôzne v rozpätí od 5 – 8 rokov. Pre vstup do školy je u nás stanovený mesiac september, čo znamená, že

v ročníku sa budú nachádzať deti, ktoré do tohto mesiaca dovŕšili šesť rokov, spolu s deťmi, ktoré budú a majú sedem rokov (deti s odkladom povinnej školskej dochádzky a deti, ktorým „zle vychádzajú roky“). Práve táto rozdielnosť sa môže prejaviť na úrovni pripravenosti detí na školu. Robili sa rôzne výskumy – aký je vzťah medzi vekom a úrovňou pripravenosti na školu. Väčšina z nich potvrdila predpoklad, že mladšie deti dosiahli slabšie výsledky v testoch ako deti staršie, ale rozdiel nebol významný (Jirásek, Tichá, Johanssen). Ako sme už hovorili, empiricky stanovená veková hranica nástupu do školy má u nás viac ako storočnú tradíciu a väčšina šesťročných detí sa vie vyrovať s novovzniknutou sociálnou situáciou a spôsobom učenia. Aj keď by bolo dobré túto hranicu posudzovať individuálne, pretože pre niektoré deti by bolo vhodnejšie, keby nastúpili do školy až v siedmom roku a ďalšie už pred dovŕšením šiesteho roku života. Sú však aj psychológovia a pedagógovia, ktorí nesúhlasia s týmto vekovým kritériom (K. Ingenkamp, O.K. Moor, W. Correllom), pretože sa podľa nich deti dokážu učiť skôr, ak je učenie organizované iným spôsobom, v zmysle Bloomovho učenia¹ (do 4 rokov sa vytvára 50 % inteligencie dieťaťa, do 8 rokov 30 % a od 8 do 17 rokov zvyšných 20 %).

TELESNÉ UKAZOVATELE

Už dávno sa pozorovala vzájomná súvislosť medzi telesným a psychickým zrením dieťaťa, ktorá viedla k predpokladu, že sa jedná o paralelne sa vyvíjajúce zložky – t.j. určitá úroveň telesného vývinu prináša so sebou určitú úroveň psychického vývinu. V praxi viedol tento predpoklad k posudzovaniu školskej pripravenosti na základe telesných ukazovateľov (výška, hmotnosť ...).

Zisťovaním zhody medzi telesným a psychickým vývinom sa zaoberali mnohí autori (Kotulán J., Tichá V., Thomae H.) záverom ich prác bolo, že nie je žiadny významný vzťah medzi telesným vývinom a úrovňou pripravenosti na školu.

Zeller (podľa Baarovej 1965) hovorí o dvoch typických formách detí predškolského veku:

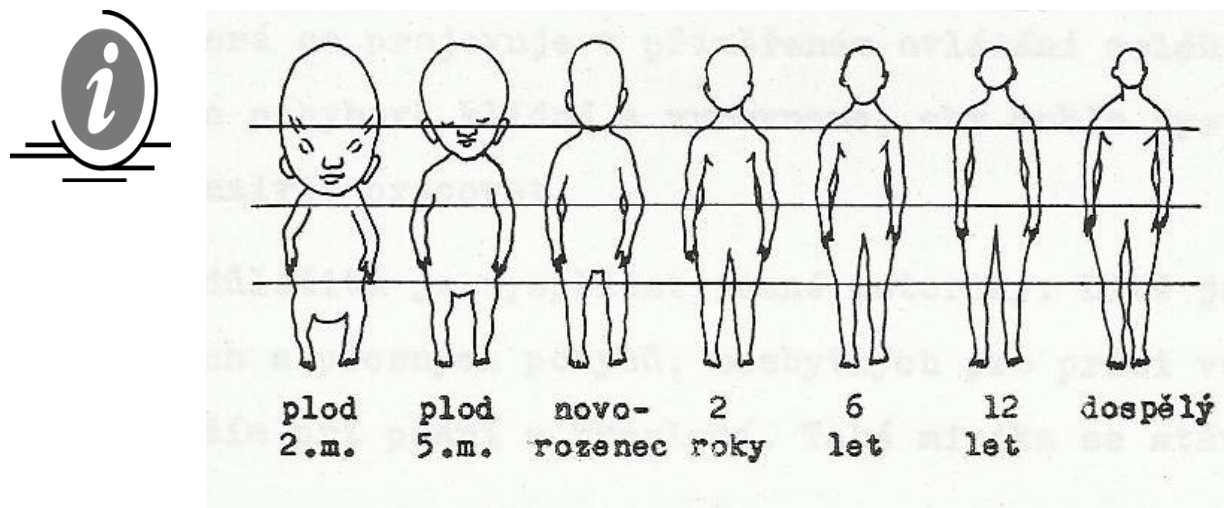
1. **FORMA MALÉHO DIEŤAŤA** – hlava je v pomere k telu nadmerne veľká, čelo zvýraznené, stredná a dolná časť tváre malá v porovnaní s hornou časťou, trup valcovitého tvaru, driek nie je sformovaný. Končatiny sú v pomere k telu malé a krátke,

¹ Bloom tvrdil, že učenie má byť vo forme špirály a primerané veku dieťaťa – to znamená, že dieťa musí poznať najskôr základné poznatky, na ktorých je možné stavať až potom mu rozširovať obzory.

kĺby nie sú vyznačené dominuje tuková výplň. Pohyby sú mäkké a neisté a sú nadmerné bez motorickej pohotovosti.

2. FORMA ŠKOLSKÉHO DIEŤAŤA – hlava prestáva dominovať – v pomere k telu je malá, predlžujú sa končatiny a zreteľne sa oddeľuje hrudná časť tela od brušnej, ustupuje tuková výplň.

Ak dieťa dosiahlo formu školského dieťaťa vo väčšine prípadov sa považuje za pripravené pre vstup do školy.

obr. 1: Zmeny telesných proporcií od prenatalného a novorodeneckého obdobia až do dospelosti. (Langmeier, 1983)

Filipínska miera - schopnosť dieťaťa dotknúť sa rukou ponad hlavu ucha na opačnej strane hlavy.

V súvislosti s telesnou zrelosťou dieťaťa sa uvádza tzv. „filipínska miera“. Podľa nej je dieťa pripravené na vstup do školy vtedy, ak sa pravou rukou cez hlavu dotkne svojho ucha. Ani tento ukazovateľ nie je dostatočnou

výpoveďou o školskej spôsobilosti dieťaťa (Jirásek, Tichá, 1968)

K. Kollárik (1973) zistil, že rozdiel medzi skupinami detí, ktoré splnili a nespĺnili filipínsku mieru mierou ich pripravenosti na školu nie je štatisticky významný a teda sa nepotvrdil.

Na základe porovnania výsledkov výskumov porovnaní telesných mier s úrovňou pripravenosti na školu je potrebné uvažovať aj nad možnosťou vplyvu sociálneho prostredia na súvislosť medzi psychickým a fyzickým vývinom. T.j. zvýšeným výchovným tlakom na dieťa sa znižuje význam vplyvu medzi telesným a psychickým vývinom. Na základe svojej práce Kollárik (1973) konštatoval, že existuje vzťah telesných a psychických ukazovateľov, čím sa potvrdila správnosť a nutnosť lekárskeho prehliadok detí pred vstupom do školy, pretože dieťa predškolského veku má dosiahnuť určitú potrebnú úroveň

telesného vývinu, ktorá sa odzrkadlí v jeho pohybových schopnostiach, vizuomotorickej koordinácii, manuálnych zručnostiach ... a ktorá mu pomôže úspešne zvládnuť prvý ročník základnej školy.

V predškolskom veku – najčastejšie vo veku od 5,5 – 6,5 roka dochádza k premene telesnej stavby dieťaťa. Nápadne sa menia telesné proporcie – znižuje sa hlava, predlžujú končatiny, mizne telesný tuk a vystupuje svalový reliéf. Dieťa sa začína viac podobáť dospelému človeku.

V rámci zmeny telesnej stavby dochádza aj k zmene v rámci motoriky dieťaťa – nekoordinované a nekontrolované pohyby sa menia na viac kontrolované a zamerané na cieľ. Ďalším znakom maturácie je aj zmena mliečneho chrupu za trvalý. Niekedy sa využíva pri určovaní školskej zrelosti tzv. kostný vek – narastanie a vyzrievanie kostí – či iné telesné miery ako obvod hlavy, hrudníka ap.

Na úspešné zaškolenie je ešte nutné, aby dieťa nemalo výraznejšie zdravotné problémy, ktoré by priamo ohrozovali jeho dochádzku do školy a zvyšovali počet absencií alebo zhoršili jeho zdravotný stav. Lekár určuje, či školská dochádzka nemôže ohroziť, resp. oslabiť súčasný zdravotný stav dieťaťa alebo nebude potrebovať určité kompenzačné pomôcky (napr. okuliare).

Z praxe môžeme konštatovať, že dosiahnutá úroveň telesnej zrelosti ešte nemusí znamenať primeranú úroveň psychickej pripravenosti dieťaťa na školu. Dieťa dostatočne fyzicky vyspelé môže byť menej pripravené po psychickej stránke na školu ako dieťa fyzicky vyspelé menej. Na druhej strane však môžeme konštatovať, že zdravotný stav a telesná vyspelosť dieťaťa významne ovplyvňujú jeho pripravenosť na školu.

1.2.2 Psychická pripravenosť dieťaťa na školu

Škola kladie od začiatku na dieťa nároky, ktoré by bez primeraného rozvoja mentálnych schopností nebolo schopné splniť. Dieťa v predškolskom veku musí byť pripravené na to, aby zvládlo a dokázalo osvojovať si nové vedomosti a zručnosti. Psychická pripravenosť dieťaťa sa najvýraznejšie odzrkadľuje v oblastiach vnímania, rozumového poznávania a kresbe dieťaťa.

Rozvíja sa analyticko-syntetické vnímanie, sluchové a zrakové vnímanie – čo je úspešný predpoklad pre výučbu čítania a písania. Vnímanie je podmienené záujmom dieťaťa. Dieťa začína presne rozlišovať jednotlivé časti a prestáva vnímať všetko ako nedeliteľný celok.

Prejavuje sa to najvýraznejšie v kresbe, v ktorej sa objavuje viac detailov a obrázky začínajú byť zrozumiteľné aj bez vysvetlenia.

V oblasti rozumového poznávania sa rozvíja analytické myslenie, dieťa prekonáva svoj egocentrizmus, začína sa štádium konkrétnych myšlienkových operácií, zlepšujú sa mnestické schopnosti – naďalej však zostávajú viac na úrovni mechanickej ako logickej.

V súvislosti s vývinom rozumových schopností sa rozvíja aj reč dieťaťa. Zlepšuje sa formálna aj obsahová stránka reči. Dieťa by pri vstupe do 1. ročníka by už malo rozprávať čisto. Aj napriek tomu, veľké percento detí vstupuje do 1. ročníka s dysláliou.

Dôležitým ukazovateľom zrelosti dieťaťa je kresba – najmä kresba ľudskej postavy (kresbou sa budeme zaoberať v samostatnej kapitole neskôr).

Na zisťovanie psychickej (mentálnej) spôsobilosti sú používané rôzne diagnostické metodiky – testy školskej pripravenosti.

V oblasti psychických schopností sa zaoberáme sledovaním rozvíjania schopností a zručností v oblasti:

- motoriky, grafomotoriky, kresby – príprava na písanie;
- zrakového, sluchového vnímania a pamäti – príprava na čítanie;
- vnímanie času, priestoru;
- reč;
- matematické predstavy.

Jednotlivými oblasťami sa budeme podrobne zaoberať pri posudzovaní a diagnostike zručností a schopností dieťaťa predškolského veku.

1.2.3 Emocionálno-sociálna pripravenosť dieťaťa na školu

Úspech v prvom ročníku v škole predpokladá, že dieťa bude nielen telesne a psychicky pripravené, ale že bude emocionálne stabilné, s vybudovanou odolnosťou voči frustráciám, schopnosťou prijať a zvládnuť neúspech, ale tiež dostatočne zrelé na to, aby sa dokázalo odlúčiť od rodičov, podriaďiť sa autorite učiteľky a malo vybudovanú schopnosť primerane sa adaptovať na nové prostredie a kolektív spolužiakov. Dostatočne pripravené dieťa pred vstupom do školy by už malo vedieť oddeliť hru od povinností. Socializácia dieťaťa sa uskutočňuje už od jeho narodenia (rodina, priatelia, vrstovníci a pod.). V primárnej detskej

socializácii je sociálna pripravenosť chápaná ako schopnosť adaptácie na špecifické podmienky školského prostredia.

Od dieťaťa sa požaduje:

1. aby dokázalo plniť požiadavky dospelého, (učiteľa, uznalo jeho autoritu, aby bolo zdvorilé a bolo citlivé na jeho hodnotenie),
2. aby vedelo spolupracovať so spolužiakmi, (aby uznávalo ich prácu, vedelo fungovať v skupine, nebolo agresívne alebo pasívne, aktívne sa zapájalo do diania v triede ...).

ZHRNUTIE

Vstup do školy je veľmi dôležitým sociálnym medzníkom, ktorým dieťa získava novú rolu – stáva sa školákom, žiakom. Škola otvára dieťaťu nové obzory, rozvíja poznanie, namiesto hry prichádza školská práca a plnenie povinností. Škola okrem iného znamená zvýšený nárok na jeho poslušnosť, disciplínu, na schopnosť odložiť uspokojenie okamžitých potrieb na neskoršie.

Školská spôsobilosť je názov pre pripravenosť tých duševných schopností a zručností, ktoré umožňujú dieťaťu s úspechom si osvojiť vedomosti a zručnosti v 1. triede – predovšetkým čítanie (pre ktoré je potrebné zrelá zrková diferenciácia), písanie (potrebná zrelá sluchová analýza a grafomotorika) a matematika (potrebné priestorové videnie a priestorová predstavivosť). Každé dieťa má právo byť v škole úspešné. Spôsobilosť na školskú prácu sa týka somato-psychického stavu a je vymedzená primeranou výkonnosťou, adaptabilitou a subjektívnym pocitom radosti dieťaťa z toho, že ide do školy.

Zložky školskej spôsobilosti

1. Vek – k 31.8. musí dieťa dosiahnuť vek 6 rokov. Chlapci dozrievajú neskoršie, hlavne v oblasti grafomotoriky, jemnej motoriky a sociability.

2. Telesná zrelosť, vyspelosť nervových dráh. Posudzuje sa výška a hmotnosť dieťaťa (okrem iného tzv. filipínska miera), ktorá predstavuje zmenu telesnej stavby dieťaťa – predĺženie končatín, relatívne zmenšenie hlavy – v pomere k telu, zúženie a sploštenie

trupu, zmenšenie tukovej vrstvy, nástup druhej dentizácie. Pohyby dieťaťa sú presnejšie úspornejšie, jemnejšie.

Dozrievanie mozgu:

Myelinizácia - tvorba myelinového puzdra okolo nervov. Myelin - lipoproteín.

v dôsledku pokračujúceho procesu myelinizácie, ktorý zabezpečuje pre nervy ochranný obal, urýchľujúci prenos neurálnych impulzov. Myelinizácia prispieva k rozvíjaniu oblastí koordinácie **oko-ruka**, zlepšovaniu koncentrovanej pozornosti. Naučiť sa čítať si vyžaduje od detí koncentrovanú pozornosť a kontrolovanú koordináciu medzi očami a niektorými oblasťami mozgu. Naučiť sa písať vyžaduje koordináciu zvukov, písmen, slov a drobných pohybov prstov, ktoré sú tiež závislé na určitej úrovni dozrievania mozgu.

Dozrievanie mozgu sa prejavuje v nasledovných zmenách štruktúry mozgu:

vo vertikálnej organizácii (menia a vyvíjajú sa vzťahy medzi kortexom a ďalšími časťami mozgu), **v horizontálnej** organizácii (zlepšujú sa a dozrievajú funkcie dvoch mozgových hemisfér s komunikačnými sieťami medzi nimi). Vyhraňuje sa lateralita – u detí sa prejavuje preferencia ľavej alebo pravej ruky. A súčasne u pravákov, či ľavákov (u pravákov ľavá) sa v dominantnej mozgovej hemisfére nachádzajú a dozrievajú mnohé centrá, ktoré majú súvisia s rozvíjaním logickej analýzy a vývinom myslenia, vrátane reči, pričom druhá hemisféra (u pravákov pravá) obsahuje mnohé centrá pre rozličné vizuálne a umelecké zručnosti, vrátane rozoznávania tvárí, priestorovej percepcie, reakcie na hudbu a pod. Vývin mnohých kognitívnych procesov je závislý na funkčnej spolupráci oboch mozgových hemisfér – napr. reč a pochopenie reči.

Dozrievanie mozgu je tiež základom zlepšenia vizuálnej diferenciácie v predškolskom období. Deti, ktoré sú mladšie ako 6 rokov nemajú dostatočne vyvinuté očné svaly, aby im to dovoľovalo pohybovať očami pomaly a zámerne po riadkoch malých písmeniek. Až do veku 5 – 6 rokov má mnoho detí vizuálne obmedzenia, často sú ďalekozraké. Vo veku 6 rokov je väčšina detí schopná rozlišovať smer hore a dolu, neskôr smer vpravo a vľavo. Schopnosť pravo-ľavej lokalizácie závisí od zrelosti pravej mozgovej hemisféry. Deti, ktoré nie sú dostatočne zrelé, nie sú schopné rozlišovať medzi tvarovo podobnými písmenami, napr. p-b-d.

3. Mentálna pripravenosť. Myslenie sa stáva analytickejšim, zdokonaľuje sa schopnosť vystihnúť podstatné znaky a vzťahy medzi javmi, schopnosť reprodukovať predlohu. Obohacuje sa slovná zásoba dieťaťa a jej obsah. Začína spontánny záujem o čísllice a písmená.

Dochádza k diferencovanejšiemu vývinu v základných duševných schopnostiach, napr. vo vizuálnej a sluchovej diferenciacii, v rozlišovaní tvaru a priestoru, ako aj v rozvoji kauzálneho myslenia.

a. Reč, sluchové vnímanie. Reč by nemala byť výrazne narušená, u detí sa pri vstupe do školy môže vyskytovať dyslália, ktorá by však mala byť odstránená v rámci reedukácie (rotacizmus, sigmatizmus). Rečová chyba veľmi často sprevádza ťažkosti v čítaní a písaní, čo sa môže javiť ako dyslexia. Fonologické uvedomovanie dieťaťa je jeden zo základných predpokladov, vedúcich k rýchlemu a úspešnému zvládnutiu čítania – znamená to poznať prvé a posledné písmeno v slove, syntéza a analýza slov, rozkladanie slov na hlásky, skladanie slov z hlások.

b. Rozvíjanie matematických schopností. Pre pochopenie počtu je nevyhnutné porozumieť základným pojmom pre označenie kvality: málo - veľa, viac – menej. Deti v predškolskom období posudzujú rozdiely v počte na základe vizuálneho odhadu. Predškolské dieťa sa učí posúdiť dĺžku, veľkosť, hrúbku, poradie a pod.

c. Grafomotorika, lateralita. Správne držanie ceruzky, správny sklon zošita, primeraná manipulácia a tlak pri písaní. Lateralita – či je dieťa ľavák alebo pravák – je už vyhranená a podľa toho sa k dieťaťu pristupuje.

4. Emocionálna zrelosť. Ide o dosiahnutie relatívnej emocionálnej stability, ústup od impulzívnych reakcií a nadmernej vzrušivosti. Impulzívne konanie, citová labilita, precitlivosť, plačivosť, nesústredenosť, a nesamostatnosť, vzdorovitnosť, agresivita patria medzi znaky dieťaťa nepripraveného na školu.

5. Sociálna pripravenosť. Predpokladá rozvinutú potrebu dieťaťa stretávať sa s inými deťmi, rovesníkmi, jeho schopnosť podriaďovať sa zásadám a záujmom detskej skupiny. Dieťa musí byť dostatočne samostatné a nezávislé na rodičoch, musí byť schopné prevziať zodpovednosť za svoje správanie a schopné plniť svoje povinnosti, prevziať rolu školáka a začleniť sa do školského vyučovania.

Dieťa považujeme za pripravené na vstup do školy, keď má takú úroveň telesného, rozumového, citového a sociálneho vývinu, ktorá mu umožní bez problémov splňať požiadavky školy.

Vstupom dieťaťa do školy sa jeho život mení (najmä ak predtým nenavštevovalo materskú školu).

Čo škola od prváčika požaduje?

Dieťa má byť na takej úrovni telesného a psychického vývinu, aby sa bez problémov adaptovalo na prácu v škole. Budúci žiak má mať určitý okruh vedomostí, konkrétnych predstáv a pojmov, má mať základné vedomosti o prírode, ročných obdobiach, práci ľudí. Dôležité sú aj schopnosti k nadväzovaniu vzájomných vzťahov s inými deťmi, k spoločnej práci a hre, k vzájomnej pomoci a k vykonávaniu zverených úloh.

ÚVAHY O ŠKOLSKEJ SPÔSOBILOSTI

1. Ktorý termín podľa vás je vhodný na používanie, keď sa hodnotia schopnosti a zručnosti detí pred ich vstupom do školy?
2. Aký je podiel a prínos MŠ pri príprave dieťaťa na školu?
3. Ako sa mení dieťa v priebehu MŠ? Je táto zmena pozorovateľná v poslednom roku dochádzky do MŠ?
4. Ako sa mení sebahodnotenie dieťaťa v závislosti od úspechu v MŠ?

POUŽITÁ LITERATÚRA

ROZŠÍRENÉ INFORMÁCIE O JEDNOTLIVÝCH TÉMACH A ZDROJE OBRÁZKOV

1. Baranovská, A.: Pripravenosť detí na školu. Dizertačná práca. Bratislava UK. 2005. nepublikované.
2. Guziová, K. – et. al.: Program výchovy a vzdelávania detí v MŠ. Bratislava: ŠPU. 1. vyd. 1999. ISBN 80-967721-1-2. schválilo MŠ SR rozhodnutím č. 197/99 – 41.
3. Jirásek, J. : Posudzovanie školní zralosti. Výchovný poradca. 1972, č. 2 str. 1 – 6.
4. Kollárik, K.: Možnosti a prostriedky posudzovania školskej pripravenosti – otázky ich spoľahlivosti. Bratislava: VUP. 1976. nepublikované
5. Kollárik, K.: Orientačná skúška pripravenosti na školu. Bratislava: Psychoinsight. 1. vzb. 1996. ISBN 80-88865-05-5
6. Říčan, P. – Krejčířová, D. – et.al.: detská klinická psychologie. Praha: Grada. 1997 1. vyd. ISBN 80-7169-512-2
7. Vyhláška MŠ SR č. 143/1984 Zb. o základných školách v znení neskorších predpisov.
8. Vyhláška MŠaV SR č. 353/1994 Z.Z. o predškolských zariadeniach v znení vyhlášky MŠaV SR č. 81/1997 Z.z.
9. Hoskovcová, S.: Psychická odolnosť predškolského dieťaťa. Praha: Grada. 1. vyd. 2006. ISBN 80-247-1424-8
10. Šulová, L. – Gaudron, Ch. – et. al.: Předškolní dítě a jeho svět. Praha: Karolinum. 1. vyd. 2003. ISBN 80-246-0752-2
11. Vágnerová, M.: Vývojová psychologie. Praha: Portál. 1. vyd. 2000. ISBN 80-7178-308-0

2 NEPRIPRAVENOSŤ DEŤAŤA

Kapitola prináša informácie o tom:

- čo je nepripravenosť na školu;
- aké sú príčiny nepripravenosti na školu;
- čo je dočasná a čo je trvalá nepripravenosť na školu;
- výchova ako faktor podmieňujúci nepripravenosť na školu;
- prejavy u detí nepripravených na školu;
- neštandardné deti;

Kľúčové slová:

- Nepripravenosť na školu;
- ADHD;
- ADD;
- mentálne postihnutie;
- nezrelosť;
- výchova;
- ľaváctvo;
- naučená bezmocnosť;

2. 1 Základné prvky emočnej inteligencie

Ako sme už v predchádzajúcej časti definovali pripravenosť dieťaťa na školu, potom za nepripravené môžeme označiť dieťa, ktorého vývin bol oslabený s prihliadnutím na úroveň rozumových schopností. Říčan definuje deti s nízkou úrovňou školskej pripravenosti ako deti „príliš nepokojné, nápadne oneskorené a utlmené, impulzívne alebo ťažkopádne, nesústredené, infantilné, závislé, nesamostatné, precitlivelé, bojazlivé, plačlivé, ale tiež prudké, výbušné, vzdorovité, zle nadväzujúce kontakt s učiteľom alebo ostatnými deťmi, utiahnuté do seba, so sklonsmi k negativizmu v správaní, mutizmu ...“ (Říčan, 1997, str. 290).

Príčiny nepripravenosti dieťaťa na školu môžu byť:

- dočasné,
- trvalé.

Dočasnú nepripravenosť dieťaťa na školu spôsobuje spomalený alebo zastavený vývin dieťaťa z rôznych príčin na určitú dobu. Najčastejšie príčiny dočasnej nepripravenosti dieťaťa na školu sú:

- sociálna a výchovná zanedbanosť dieťaťa,
- dočasná psychická traumatizácia,
- citová deprivácia,
- zdravotné ťažkosti (deti dlhodobo choré).

Pod **trvalou nepripravenosťou** dieťaťa na školu rozumieme také prekážky, ktoré bránia dieťaťu vyvíjať sa bežným tempom.

Sem zaraďujeme:

- celkový defekt intelektu – až mentálne postihnutie,
- ťažké somatické ochorenie – dlhodobé. „Ráz trvalého, len v nepatrnej miere a veľmi málo kompenzovaného nedostatku majú ťažkosti v škole na báze ranných a infekčných poškodení CNS. Prejavujú sa disproporciami v duševných schopnostiach, nápadným

psychomotorickým nepokojom, zlou koncentráciou pozornosti a zníženou adaptabilitou v roli školáka.“ (Jirásek, 1971, s. 229).

- ADD (Attention Deficit Disorders) a ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) – syndróm poruchy pozornosti – ADD a spojené s hyperaktivitou – ADHD;
- neuróza a neurotické črty osobnosti.

Posledné dve príčiny zaradujeme medzi trvalé príčiny školskej nepripravenosti z toho dôvodu, že osobnostné predispozície detí spôsobujú zvýšené riziko zlyhania v učení pri vstupe do školy, aj keď sú mentálne spôsobilé zvládnuť učivo 1. ročníka.

J. Jirásek (1968) zadeľuje príčiny školskej nepripravenosti do piatich skupín:

1. nedostatky vo výchovnom prostredí a pôsobení,
2. nedostatky v somatickom vývine,
3. neurotický povahový vývin,
4. poškodenie CNS v útlom veku alebo pri narodení,
5. výrazne podpriemerný intelekt.

Vymenované príčiny nikdy nepôsobia izolovane. Ich pôsobenie sa navzájom kombinuje.

Podobne rozdeľujú príčiny školskej nepripravenosti aj J. Langmeier (1976) a J. Kuric (1986).

J. Kuric radí medzi hlavné príčiny, ktoré neumožňujú deťom dosiahnuť primeranú úroveň školskej pripravenosti:

- ranné telesné poškodenie cerebrálne, endokrinné, zmyslové atd.,
- výrazne podpriemerný intelekt až mentálne postihnutie,
- výrazné nedostatky v telesnom vývoji,
- rôzne ochorenia, znemožňujúce normálny telesný, pohybový a duševný vývin,
- neurotický vývin, podmienený ťažkou konfliktnosťou v rannom veku.

(in Kuric et al., 1986, str. 146)

Vo všeobecnosti by sme mohli príčiny nezrelosti a nepripravenosti dieťaťa na školu rozdeliť do dvoch skupín:

1. fyziologické,
2. psychologické.

2. 1. 1 Fyziologické príčiny spôsobujúce nedostatočnú pripravenosť dieťaťa na školu.

Medzi hlavné fyziologické príčiny, ktoré môžu byť príčinou nedostatočnej pripravenosti dieťaťa na školu zaradíme:

- ochorenia a zmyslové poškodenie,
- mentálne postihnutie dieťaťa;
- syndróm ADH a ADHD a organický psychosyndróm,
- „ľaváctvo“.

Ochorenia a zmyslové poškodenia.

Ochorenie a dlhodobá hospitalizácia majú negatívny vplyv na celkový osobnostný vývin dieťaťa. Dieťa opakovane a dlhodobo hospitalizované okrem iného nemá čas a priestor na to, aby si vytvorilo stabilné vzťahy s rovesníkmi vo svojom okolí. Vzťahy zostávajú povrchné, dieťa je izolované od skupiny a diania v nej.

Vplyvom nedostatočnej stimulácie, zníženým kontaktom so svojím okolím, jednotvárnosti prostredia (nemocničné prostredie) dochádza u detí k:

- spomaleniu alebo zastaveniu vývinu najmä v oblasti reči – zníženie obsahu slovnej zásoby,
- zmene osobnostných charakteristík – zníženiu spontaneity v správaní, narušeniu pozornosti, zníženiu sociability, nedostatočnému využívaniu svojich rozumových schopností atď.

Zmyslové poškodenie – zrakové alebo sluchové – spôsobuje jednostranné rozvíjanie schopností dieťaťa a aj keď je dočasné, výrazne spomaľuje vývin dieťaťa.

Významnú úlohu zohráva vo vývine dieťaťa aj stravovanie. Strava chudobná na bielkoviny, vitamíny a ďalšie dôležité zložky vedie k oneskoreniu telesného zrenia dieťaťa, ovplyvňuje pozornosť a koncentráciu, znižuje sa výkonnosť, dieťa je vo väčšej miere unaviteľné, má zníženú imunitu ...

Mentálne postihnutie

je závažné poškodenie rozumových schopností v prenatalnom, perinatálnom alebo skorom postnatálnom období. Je to stav zastaveného alebo neúplného duševného vývinu, ktorý je zvlášť charakterizovaný narušením tých zručností prejavujúcich sa počas vývinového obdobia, ktoré prispievajú k celkovej úrovni inteligencie – kognitívne, jazykové, motorické

a sociálne schopnosti (ICD-10, 1992). Definícia a stanovenie diagnózy mentálneho postihnutia je náročné a relatívne, pretože ju nemožno vysvetliť len z hľadiska biomedicíny (ako dôsledok poškodenia mozgu v rannej ontogenéze) alebo z hľadiska sociokultúrnej adaptácie. Mentálne postihnutie súvisí aj s prostredím.

Tab. Kategórie mentálneho postihnutia podľa MKCH-10 (WHO, 1992)

F70 – ľahké mentálne postihnutie (IQ 50 – 69)
F71 – stredne ťažké mentálne postihnutie (IQ 35 – 49)
F72 – ťažká mentálne postihnutie (IQ 20 – 34)
F73 – hlboké mentálne postihnutie (IQ pod 20)
F78 – iné mentálne postihnutie

Diagnostika mentálneho postihnutia sa realizuje štandardizovanými intelligenčnými testami.

Príčiny spôsobujúce mentálne postihnutie môžeme rozdeliť na:

- prenatálne (poruchy metabolizmu, chromozomálne aberácie, komplikácie v tehotenstve);
- perinatálne (anoxia plodu, predčasný pôrod, žltáčka...);
- postnatálne (meningitídy, traumy, úrazy ...);
- sociokultúrne.

Syndróm ADD a ADHD

(Attention Deficit Disorders alebo Attention Deficit Hyperactivity Disorders)

Poruchy pozornosti a poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou (kedysi označované aj ako LMD).

Deti, u ktorých bola diagnostikovaná porucha pozornosti, sú rozumovo spôsobilé zvládnuť učivo v škole, ale osobnostné charakteristiky im bránia využívať svoj potenciál.

Charakteristické prejavy detí s ADD a ADHD:

- v oblasti jemnej a hrubej motoriky:
 - celková motorická neobratnosť,
 - neschopnosť udržať rytmus,
 - problémy s jemnou manipuláciou s predmetmi,

- neobratnosť pri kreslení a písaní,
- problémy so zvládnutím plochy papiera.
- V oblasti správania a reaktivity:
 - nadmerný nepokoj – hyperkinetickosť,
 - nápadná pasivita,
 - zvýšená vzrušivosť, dráždivosť na vonkajšie prostredie, intenzívna emocionálna reaktivita,
 - tendencia k hádaniu – predĺženie obdobia vzdoru – egocentrizmus,
 - pomalšia adaptabilita na nové prostredie,
 - úzkostné stavy vyvolané prostredím alebo neúspešnou činnosťou,
 - pomalé osvojovanie sociálnych rolí.
- Verbálne vyjadrovanie a slovná zásoba:
 - oneskorený začiatok vývinu reči – asi o jeden rok,
 - narušená jemná motorika hovoriť,
 - dyslália, dysfázia,
 - oneskorená tvorba viet,
 - chudobnejšia slovná zásoba.
- Oblasť pojmového myslenia:
 - nedokonalé rozpoznávanie rozdielov medzi znakmi predmetov,
 - problémy v osvojovaní si časových a priestorových vzťahov,
 - oneskorené a pomalšie chápanie analógií,
 - problémy v geometrii.
- Oblasť pozornosti a koncentrácie:
 - roztržitosť,
 - nadmerná citlivosť na podnety z okolia,
 - nápadne krátka doba koncentrácie, oscilácia pozornosti,
 - problémy v zapamätávaní si inštrukcií,
 - znížený rozsah pozornosti.

„Ľaváctvo“

Túto časť zahrňame do tejto kapitoly z toho dôvodu, že vyhranená lateralita sama o sebe nie je prekážkou dosiahnutia potrebnej zrelosti. Problémy nastávajú v prípade, ak sa rodičia, či okolie snažia vyhraneného ľaváka „preučiť“ na praváka. Neurotizácia dieťaťa, pocit neschopnosti, zlyhania ... vedú často k poruchám správania a teda aj k zníženiu pripravenosti dieťaťa na školu.

Rovnako problémy môžu nastať aj v prípade nevyhranenej, či skríženej laterality – vtedy je príčinou nezrelosť mozgu a to môže viesť k problémom s jemnou motorikou, hrubou motorikou atď. a sekundárne k zlyhaniu v škole avšak nie vplyvom nedostatku zručností, schopností a vedomostí alebo zníženej úrovne inteligencie, ale pod vplyvom neschopnosti zvládnuť tlak na dieťa kladený a nazeraniu na dieťa ako na „neschopné“.

2.1.2 Psychologické príčiny spôsobujúce nedostatočnú pripravenosť dieťaťa na školu.

Medzi hlavné psychologické príčiny spôsobujúce nedostatočnú pripravenosť dieťaťa na školu zaradíme:

- charakter výchovy v rodine resp. negatívne vplyvy vo výchove v rodine

Negatívny vplyv výchovy v rodine dieťaťa.

Rodina je najdôležitejším činiteľom, ktorý ovplyvňuje vývin dieťaťa. Všetko, čo sa udeje medzi rodičmi, v rámci rodiny vplyva na dieťa.

Medzi hlavné činitele negatívne ovplyvňujúce vývin dieťaťa patria:

- sociálna deprivácia dieťaťa – známa najmä z rodín s nízkou sociálno-kultúrnou úrovňou. V takýchto rodinách sa väčšinou nekladie dôraz na získanie vzdelania, čím sa znižuje motivácia dieťaťa k učeniu. Deti sa (nakoľko nie povinná predškolská výchova) až do príchodu do školy často nestretli s ceruzkou, nemajú osvojenú reč, základné návyky a zvyky ...
- psychická deprivácia dieťaťa – nastáva, keď nie sú v dostatočnej miere uspokojované city a potreby bezpečia dieťaťa v dostatočnej miere a po dostatočne dlhú dobu (Langmeier, Matějček, 1974) – nedostatočné uspokojenie základných citových potrieb vedie u detí k narušeniu sebahodnotenia, nekritickosti, egocentrizmu, hostilite,

nedostatku sebavedomia, neschopnosti pracovať samostatne, rozptýlenej pozornosti, stereotypom v správaní ...

– nesprávna výchova v rodine – nesprávne výchovné postoje rodičov:

– **výchova založená na príkazoch a zákazoch** – spôsobuje potláčanie osobnosti dieťaťa, nesamostatnosť v rozhodovaní. Výchova je často spájaná s telesnými trestami alebo trestom v podobe odmietnutia rodičovskej lásky, čo vedie u detí k zvýšenej tvrdohlavosti a opozícii, prípadne k zvýšeniu neistoty dieťaťa, apatii.

– **Výchova nadmernej ochrany** – výchova, kedy rodičia nadmerne ochraňujú svoje dieťa vedie k tomu, že dieťa je nesamostatné, nemá dostatok priestoru k vývinu a učeniu. Často je dieťa rozmaznávané a tyranizuje svojich rodičov – tieto deti si nevedia vybudovať vhodné sociálne vzťahy s rovesníkmi, nakoľko chcú vynikať za každú cenu.

– **Výchova, v ktorej sa prejavujú sebarealizačné životné plány do dieťaťa** – rodičia sa snažia cez svoje dieťa naplniť svoje neuskutočnené sny a túžby, čím kladú na dieťa vyššie nároky ako zvláda. Reakciou býva zlyhávanie dieťaťa v škole, psychické problémy, ktoré vedú k odmietaniu dieťaťa rodičom, keďže nespĺňa očakávania.

– **Perfekcionalistická výchova** – snaha o dokonalosť v živote a tiež u dieťaťa spôsobuje, že na dieťa je vyvíjaný nadmerný tlak na to, aby bolo vo všetkom prvé a dokonalé. Dieťa stráca radosť z činnosti a zvýšený stres vedie k častému zlyhávaniu. Dieťa sa obáva nedokonalosti a chýb. Obrana dieťaťa voči tomu je rôznymi obrannými mechanizmami:

- útekom do choroby – somatizácia problému,
- regresiou – vrátením sa na nižší vývinový stupeň – napr. sa dieťa znovu začne pomočovať alebo sa začne maznať...,
- apatiou – nezaujmom o svoje okolie,
- snením – denné sny.

– **Nedôsledná výchova a improvizácia** – pri tejto výchove chýba dôslednosť, zásady a hranice, ktoré by dieťaťu umožnili vidieť čo je dobré a čo nie. Zvyšuje sa tým vnútorná neistota dieťaťa (Marádová, Hajná 1989).

– **Zavrhujúca výchova** – odmietanie dieťaťa – vedomé alebo podvedomé – z rôznych dôvodov (napr. pripomína nám nezdar v živote ...). Obrana dieťaťa voči takejto výchove je negativizmus alebo pasivita a apatia, ktorá sa premietne aj k vzťahu k škole.

Priamym dôsledkom na predchádzajúce skutočnosti býva:

strach dieťaťa,

ktorý je v detskom veku často naviazaný na situácie, kedy hrozí dieťaťu hodnotenie a nebezpečenstvo spôsobené odmietnutím od rodičov. Dieťa v tomto veku nekriticky prijíma názory a hodnotenie dospelých. Zároveň však chce dieťa predviesť aj to čo dokáže a dosiahnuť úspech. Úspech v škole je výrazne oceňovaný zo strany rodiny a okolia.

Pri vstupe do školy dochádza k zmene v živote dieťaťa – a každá zmena prináša so sebou obavy. Citovo labilnejšie deti s dlhšou dobou adaptability sú tým, že pôjdu do novej triedy, k novej učiteľke, nadmerne stresované, čo sa negatívne odrazí na ich výkone.

Príčiny vzniku strachu:

1. precitlivosť dieťaťa,
2. podnecovanie fantázie strašidelnými podnetmi,
3. rozhovory dospelých pred deťmi,
4. krízy v rodine,
5. vlastné nepríjemné skúsenosti,
6. trestajúca výchova v rodine,
7. nedôslednosť vo výchove,
8. nadmerné očakávania kladené na dieťa...

2. 2 Prejavy detí nepripravených na školu

Vývin dieťaťa je navzájom sa prepájajúci proces spájajúci minulé a predpoklad budúceho. Naša výchova však často nerešpektuje žiaducu vývinovú kontinuitu a je skôr radom požiadaviek na urýchlenie a sformovanie vývoja dieťaťa. Dnes často sa deti dostávajú do situácií, pre ktoré nie sú dostatočne „zrelé“. A nie sú to len situáciu pripravenosti na školu.

Ale táto situácia je významnou udalosťou, ktorá ovplyvňuje nielen život dieťaťa, ale aj život celej rodiny a výrazne poznamenáva celý ďalší vývin osobnosti dieťaťa.

Nedostatočná pripravenosť v priebehu zaškolenia môže viesť k:

- neurotickým prejavom a poruchám správania,
- neprospievaniu v škole.

Neurotické prejavy

sú prejavom problémov dieťaťa. Často sú prechodné a je možné ich odstrániť.

Patria sem:

- motorické napätie (nervózne vrtenie a nepokoj, tras, neschopnosť uvoľniť sa),
- vegetatívna hyperaktivita (bolesti hlavy, potenie, žalúdočné nevoľnosti, závrate),
- poruchy spánku (ťažkosti s usínaním, nočné mory, znepokojivé sny, ťažkosti so vstávaním, ranná ospalosť),
- pokles výkonnosti, podráždenosť, nesústredenosť, apatia, vyrušovanie,
- poruchy reči – koktanie, dyslália,
- poruchy prijímania jedla – nechutenstvo, zvracanie,
- nočná enuréza a enkopréza (pocikávanie sa a pokakávanie);
- poruchy prispôsobivosti – adaptability;
- nutkavé pohyby, tiky,
- neurotické symptómy – precitlivosť, komplexy menejcennosti, emocionálna závislosť,
- somatoformné poruchy.

Poruchy správania

Rovnako ako neurotické poruchy je ich možné pozorovať v každom prostredí. Môžu byť definované aj ako sekundárne – pridružené k inej diagnóze.

Prejavy:

- opakované klamanie,
- vzdorovité, provokatívne správanie a neposlušnosť, deštruktívne správanie – ničenie vecí a hračiek,
- krádeže,

- chodenie poza školu, úteky z domu,
- konflikty s rodičmi,
- izolácia od kolektívu detí – ich odmietanie, krutosť voči nim,
- konflikty s učiteľmi – narúšanie hodín, ničenie majetku školy, neprispôsobilosť autorite,
- vulgárne vyjadrovanie.

Neprospech v škole.

Nezvládnutie nárokov v škole, ktoré sa môže prejavovať aj zlým prospechom, spôsobujú, že dieťa si buduje negatívny vzťah k škole, ktorý sa len ťažko dá odstrániť.

2.3 „Neštandardné deti“

V rámci príčiny nízkej úrovne školskej pripravenosti sme spomínali ako jednu z príčin aj sociálnu a výchovnú zanedbanosť dieťaťa. Táto príčina patrí k dočasným príčinám, ktoré zapríčiňujú nízku pripravenosť detí na školu. Ide najmä o deti so sociálne slabého prostredia a rómske deti.

V období socializmu sa považovalo za veľmi dôležité, aby boli rómske deti zaškolené v materských školách najlepšie od 3 rokov. Bola uplatňovaná vo vzťahu k nim politika pozitívnej diskriminácie – úhrada školských potrieb, úhrada pobytu detí v materských školách, úhrada stravy ... V súčasnosti sa kladie vo výchove a vzdelávaní dôraz na rozšírenie multikulturálneho prístupu, rešpektovanie špecifických charakteristík, postojov a názorov tohto etnika a hlavne na nutnosť poskytovať podporu deťom so špecifickými potrebami. Deti zo sociálne málo podnetného prostredia a rómske deti majú deficity spôsobené ich rodinným prostredím.

Veľmi dôležitou podmienkou pre vstup do školy je **porozumenie jazyka**. Ak dieťa nie je schopné rozumieť pokynom učiteľa, nie je pripravené sa učiť. Ďalšími úlohami, ktorých zvládnutie si vyžaduje prípravu a skúsenosť sú **grafomotorické úlohy**. Rómske deti a deti so sociálne slabého prostredia majú len málo skúsenosti s používaním ceruzky. Bývajú manuálne neobratné a odmietavé. Ceruzku držia kľúčovito a nesprávne, často nemajú

vyhranenú lateralitu. Nakoľko nie sú zvyknuté na sústredenú prácu vyskytujú sa u nich poruchy pozornosti a koncentrácie spojené s poruchami senzomotorickej koordinácie a zrakovej percepcie.

Medzi najčastejšie problémy dieťaťa zo sociálne znevýhodneného prostredia patrí:

- neovláda vyučovací jazyk (slovenčinu);
- nepodnetné výchovné prostredie;
- oneskorený telesný a psychický vývin;
- negatívny pohľad na školu – emocionálne a sociálne problémy s prispôbením sa školskému poriadku;
- ľahká ovplyvniteľnosť negatívnymi vzormi správania;
- odlišné potreby pri vzdelávaní.

Kultúrne a sociálne špecifiká podmieňujú nielen výchovu a zrenie dieťaťa, ale aj individuálnosť psychologického vyšetrenia.

Na základe toho, že rómske deti nie sú zaškoloňované v materských školách k ich diagnostikovaní sa pristupuje až po ich zaradení do prvého ročníka, alebo na odporúčanie učiteľa I. stupňa pri zápise do 1. ročníka. Deti z rómskeho a sociálne slabého prostredia tradične zlyhávajú pri testovaní štandardizovanými psychologickými metodikami.

Problematické oblasti pri testovaní detí zo sociálne znevýhodneného prostredia sú najmä v deprivácii poznávacích činností, chýbajúcich zručnostiach, v chýbajúcich skúsenostiach, v styku s materiálom – ako sú knihy, obrázky, geometrické tvary, farby... Sú to všetko podnety, s ktorými sa dieťa z majoritného prostredia bežne stretáva.

Prečo dosahujú deti zo sociálne slabých rodín nižšiu úspešnosť pri testoch?

Je najmä kvôli:

1. jazykovému problému;
2. špecifikom vnímania a usudzovania;
3. neštandardnej sume poznatkov a vedomostí;
4. a nedostatočnej skúsenosti pri manipulácii s bežnými materiálmi a formami;
5. nedostatočnému cviku a motivácii detí;
6. nezrelej pozornosti;
7. naviazaniu metodiky na kultúrne prostredie majoritnej väčšiny.

Medzi najhlavnejšie príčiny absencie rómskych detí a detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách patrí:

1. finančné problémy rodiny – nezamestnanosť rodičov a ich presvedčenie, že sa o dieťa lepšie postarajú sami a súčasne nepovažujú za vhodné platiť za starostlivosť mimo domu;
2. nízke vzdelanie rodičov, ktoré znižuje vnímanie významu vzdelania u detí;
3. emocionálna a sociálna naviazanosť detí;
4. údajná netolerancia a neochota materských škôl prijímať takéto deti;
5. nedostupnosť materských škôl vyplývajúca zo segregácie rómskych komunití;
6. podcenenie významu predškolskej výchovy – čiastočne spôsobený aj zvykom rodičov, že dieťa sa všetko naučí v škole – najmä v špeciálnej základnej – kam bolo dieťa v minulosti automaticky zaradené (na základe etnickej príslušnosti, sociálnej mentálnej retardácie a toho, že školu už navštevovali súrodenci dieťaťa).

ZHRNUTIE

Vo veku 6 – 7 rokov dochádza u dieťaťa k rôznym vývinovým zmenám, ktoré sú spôsobené jednak dozrievaním, ale aj učením. V dobe nástupu do školy dieťa už dosiahne takú úroveň vývoja, ktorá mu umožňuje zvládnuť nároky kladené na neho školou. Zlyhanie v prvej triede môže byť podmienené nezrelosťou dieťaťa a jeho nepripravenosťou v rôznych oblastiach – napr.:

- dieťa nedokáže pracovať dostatočne dlho a intenzívne. Veľmi skoro sa unaví a nevie sa sústrediť. Jeho schopnosti sa nemôžu prejaviť kvôli nezrelosti nervovej sústavy a nedokáže sa naučiť, čo je potrebné. Priamy následok je zhoršené hodnotenie zo strany učiteľa ako by to mohlo byť vzhľadom na jeho predpoklady. S týmto problémom súvisí aj problém primeranej adaptácie sa na školské prostredie a režim, ktorý je pre deti záťažou a vyčerpáva ich.
- U dieťaťa sa nerozvinuli predpoklady k výučbe čítania písania a počítania – trívia. Nezrelé a nepripravené deti majú oneskorený vývin sluchovej a zrakovkej percepcie. Tieto deti nedokážu dostatočne diferencovať zrkové a sluchovo-rečové podnety.

- Dieťa nie je schopné rozmýšľať konkrétnym logickým spôsobom. Je stále na úrovni prelogického myslenia a je ovplyvňovaný egocentrickým pohľadom na skutočnosť a neschopnosťou túto bariéru prekonať. Jeho pohľad vnímania je ovplyvňovaný emóciami a nedokáže hodnotiť skutočnosť inak ako podľa vecí, ktoré sú jasné priamo a nápadne.
- Dieťa nemá rozvinuté verbálne schopnosti na výučbu. Nie je schopné porozumieť učiteľovi, adekvátne formulovať odpovede a vyjadriť sa. Ak dieťa nezvládlo reč a jazyk, nemôže uspieť v škole.
- Dieťa nie je dostatočne motivované na učenie. Nezrelé dieťa sa nechce učiť, učenie ho neláka, nechápe jeho význam. Sú to deti emočne nezrelé, deti s nižšou frustračnou toleranciou, nadmernou závislosťou na matke ... Táto oblasť môže byť dôsledkom nedostatočnej výchovy.
- Dieťa nechápe povinnosti spojené s roľou školáka. Má problém pochopiť rolu učiteľa, jeho autoritu, pozíciu spolužiakov .. Tento druh problému býva spojený s oneskorenou socializáciou a tiež neschopnosťou dieťaťa vzdať sa pozície „jedináčika“, ktorú má v rodine. Tieto deti nie sú samostatné.

ÚVAHY O NEPRIPRAVENOSTI NA ŠKOLU

1. Aké problémy môžu mať deti nedostatočne pripravené na školu?
2. Ktoré deti nie sú dostatočne motivované na školskú prácu? A ako sa tieto deti prejavujú v MŠ?
3. Analyzujte motívy k práci niektorého dieťaťa.
4. Ako môžu na dieťa pôsobiť malé neúspechy?

POUŽITÁ LITERATÚRA

ROZŠÍRENÉ INFORMÁCIE O JEDNOTLIVÝCH TÉMACH A ZDROJE OBRÁZKOV

1. Baranovská, A.: Pripravenosť detí na školu. Dizertačná práca. Bratislava UK. 2005. nepublikované.
2. Duševní poruchy a poruchy chování – MKCH 10. revízia. Praha: Psychiatrické centrum. 1. vyd. 1992. ISBN 80-85121-37-9
3. Jirásek, J. : Posudzovanie školní zralosti. Výchovný poradce. 1972, č. 2 str. 1 – 6.
4. Kollárik, K.: Problémy posudzovania školskej zrelosti u detí. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava.1971. nepublikované.
5. Kollárik, K.: Možnosti a prostriedky posudzovania školskej pripravenosti – otázky ich spoľahlivosti. Bratislava: VUP. 1976. nepublikované
6. Kollárik, K.: Orientačná skúška pripravenosti na školu. Bratislava: Psychoinsight. 1. vyb. 1996. ISBN 80-88865-05-5
7. Říčan, P. – Krejčířová, D. – et.al.: detská klinická psychologie. Praha: Grada. 1997 1. vyd. ISBN 80-7169-512-2
8. Šulová, L. – Gaudron, Ch. – et. al.: Předškolní dítě a jeho svět. Praha: Karolinum. 1. vyd. 2003. ISBN 80-246-0752-2
9. Vágnerová, M.: Vývojová psychologie. Praha: Portál. 1. vyd. 2000. ISBN 80-7178-308-0
10. Langmeier, J. – Matejček, Z.: Psychická deprivace v detství. Praha: Avicenum. 3. vyd. 1974.

3 KRESBA DIEŤAŤA AKO UKAZOVATEĽ VÝVINU A DIAGNOSTICKÁ POMÔCKA

Kapitola prináša informácie o tom:

- ako sa vyvíja kresba u detí;
- čo ukazuje kresba postavy;
- aká je diagnostická hodnota kresby pre učiteľa v MŠ;

Kľúčové slová:

- kresba postavy;
- diagnostika;
- vývin;
- intelekt;
- motivácia;

Detská kresba je a zostáva dôležitým ukazovateľom duševného života dieťaťa - poukazuje u dieťaťa na:

- vnútorné prežívanie,
- vývojový stupeň,
- citové problémy a
- konflikty v rodine.

Je projekciou – odráža vnútorný svet a prežívanie dieťaťa – nielen určitého stupňa dosiahnutého mentálneho vývoja, ale aj detskej osobnosti

3. 1 Detská kresba

Mnohí autori už poukázali na to, že vývin detskej kresby podlieha istým zákonitostiam, a každé vývinové obdobie nesie spoločné znaky pre všetkých, ktoré sa odrážajú v kresbe. Prechod do ďalšej etapy je individuálny, ale postupnosť je zachovaná. Z tohto predpokladu vychádzala aj Goodenoughová (1982, in Vágnerová), ktorá na základe jednotlivých rozpoznateľných znakov na kresbe, určuje mentálny vek dieťaťa a orientačne aj jeho inteligenciu.

V nasledujúcich podkapitolách ukážeme ako sa podľa rôznych autorov vyvíja detská kresba.

Obdobia vývinu detskej kresby

Ako sme hovorili detská kresby sa vyvíjajú podľa určitého kľúča. (*dostupné na <<http://www.persefona.host.sk/pages/rocnikova.htm>>*).

Vývin detskej kresby podľa Jeana Wintscha (1935):

1. Do troch rokov sa vyskytuje čmáranica bez akejkoľvek štruktúry.
2. Trojročné dieťa kreslí hlavonožce – kruh, ktorý je na dvoch čiarach.
3. Štvorročné dieťa už pridá dve oči alebo končatiny pripojené k hlave, nie k trupu.
4. Okolo 5. až 6. roku dieťa kreslí primitívnu formou detaily tváre a trupu.
5. Sedemročné dieťa už pridá ruky, uši, nos, nohy kreslené dvoma čiarami. Často sa objavuje aj pokrývka hlavy – neobratne nasadený klobúk.

6. Osemročné dieťa vytvára všetky tieto prvky už s tým, aby ich harmonicky spojilo.
7. Deväťročné dieťa už rozlišuje a kreslí chlapcov a dievčatá kresbou vlasov a náznakom charakteristických kusov oblečenia.
8. Desaťročné dieťa nakreslí nohy a ruky obidvoma čiarami, formuje prsty na rozdiel od jednoduchých pahýľov, ako to vidíme u sedemročného dieťaťa.
9. Jedenásťročné dieťa obohacuje kresbu o ďalšie detaily odevu.
10. Od 12. do 13. roku nesie figúra rôzne predmety: palice, tašku atď. V tomto veku tiež mizne zobrazenie tváre z profilu a spredu a nastupuje logické zobrazenie podľa témy.

Banaš a kol. (1989) pri členení vývinu vychádzali z myšlienky, že účasť vedomia na vznik kresebných prejavov je základom vývinu detskej kresby.

1. obdobie bezobsahových detských čmáraníc;
2. obdobie voľnej obsahovej spontánnej kresby;
3. obdobie uvedomelej výtvarnej činnosti.

Podrobnejšie rozdelenie podáva Příhoda (1963). Vymedzuje tieto stupne vo vývine výtvarného prejavu detí:

1. črtanie experimentovanie;
2. prvotný obrys;
3. lineárny náčrt;
4. realistická kresba;
5. naturalistická kresba.

Marie Vítková (1990) v rámci popisovania štádia vývinu detskej kresby rozdeľuje tri obdobia veku detí – ranný, predškolský a školský a v rámci nich vymedzuje etapy:

Obdobie ranného veku

1. bezobsažná čmáranina (1 - 1½ roka);
2. obsažná čmáranina (1½ - 2 roky);
3. prechod k znakovkej kresbe (2 - 2½ roka);

Obdobie predškolského veku

4. znaková kresba (2½ - 3 roky);

Obdobie školskej dochádzky

5. obdobie aktuálnej výtvarnej tvorivosti.

M. Harineková (1981) uvádza vývinové štádia takto:

1. obdobie čmáraníc (2. -3. rok dieťaťa);
2. obdobie línie (3. - 4. rok);
3. obdobie deskriptívneho symbolizmu (5.- 6 rok);
4. obdobie realizmu (7.- 9.,10. rok);
5. obdobie zrkového realizmu (10. - 11. rok);
6. obdobie miernej represie (12. - 14. rok);
7. obdobie umeleckého prejavu po 14. roku.

Detská kresba podľa J. Piageta (2007).

Detská kresba predstavuje podľa Piageta prechod od hry k obraznej predstave. Kresba je zároveň napodobňovaním aj predstavou. S predstavou má kresba spoločné to, že sa snaží imitovať – napodobňovať – skutočnosť. Kresba je v tomto prípade aj prípravou, aj výsledkom napodobňujúcej akomodácie – prispôsobenie svojich pojmových štruktúr – vedomostí o svete – novým informáciám. Zo začiatku dieťa kreslí to, čo o danej téme vie, až neskôr to, čo na nej vidí. Realizmus detskej kresby prechádza niekoľkými štádiami.

1. Náhodný realizmus – význam detskej kresby (čarbanice) odhaľuje dieťa v priebehu kreslenia – vysvetľuje, čo je na kresbe.
2. Nepochopený realizmus – dieťa ešte nie je schopné zosúladiť jednotlivé prvky do logicky nadväzujúceho celku (napr. klobúk nakreslí nad hlavou, gombíky vedľa tela...).
3. Intelektuálny realizmus – dieťa kreslí osoby a predmety bez ohľadu na perspektívu (napr. tvár nakreslená z profilu má obidve oči). Je tiež zaujímavé, že dieťa v tomto vývinovom štádiu nezachytí udalosti chronologicky za sebou, ale v jednej jedinej kresbe vyjadruje celý príbeh (napr. päť rôznych postavičiek v rôznych polohách predstavujúcich jednu a tú istú osobu v rôznej časovej následnosti).
4. Zrkový realizmus – objavuje sa okolo 8-9 rokov. Detská kresba už zachytáva len to, čo je vidieť zo zrakovej perspektívy. Tiež prihliada na rozloženie predmetov podľa celkového plánu.

V priebehu vývinu sa kresba dieťaťa mení – od čmárania cez hlavonožcov až po syntetické znázornenie postavy a objektov. Zobrazenie sveta v kresbe verne odráža skutočnosť. Detskú kresbu teda v diagnostike považujeme za ukazovateľa:

- grafomotorických schopností dieťaťa,
- vizuomotorickej koordinácie,
- mentálnej úrovne
- a zobrazuje aj citové vnímanie sveta okolo dieťaťa.

Kresby detí predškolského veku nápadne odrážajú výchovné vplyvy rodinného prostredia, citové zázemie, saturovanie alebo nenaplnenie psychických potrieb detí.

Obr. 1 Vývoj kresby odrážajúci vývin jemnej motoriky a vnímania. a. 4 roky, b. 6 rokov, c. 8 rokov, d. 10 rokov, e. 12 rokov (podľa Švancarovej a Švancaru in Goodenoughovej, 1982).

ZHRNUTIE

Detská kresba je dôležitým ukazovateľom psychického vývinu dieťaťa. Je možné ju použiť na odhad mentálneho veku dieťaťa. Musíme pamätať na to, že:

1. Kresba dieťaťa odráža komplexne celú osobnosť dieťaťa – kognitívnu aj emocionálnu stránku a ak má ten, čo hodnotí aj skúsenosti v čítaní kresby tak, dokáže odhadnúť aj sociálnu situáciu dieťaťa - v rodine, v kolektíve ...
2. Vývin detskej kresby závisí od mnohých činiteľov poskytuje dobrý obraz o individuálnom vývine dieťaťa, jeho rodinnom prostredí, sociálnom posilňovaní, výchove, toho, čo je dieťaťu dané a pod.
3. Charakteristické znaky, ktoré sa vyskytujú vo vývine detského kresebného prejavu, sa neprejavujú u všetkých detí a v rovnakom veku – to znamená , že niektoré deti môžu niektoré štádia preskočiť alebo prejsť rýchlejšie a iné môžu postupovať pomalšie bez toho, aby bola postihnutá rozumová stránka dieťaťa.
4. Výtvarná činnosť dieťaťa prebieha v troch rovinách:
 - ako vyjadrenie senzomotorických a fyziologických funkcií organizmu,
 - ako spôsob odrazu sveta vo vedomí,
 - ako cieľavedomá duševná a fyzická činnosť – dieťa často maľuje celým telom.
5. Prechod z jedného vývinového obdobia kresby do ďalšieho je plynulý. Obdobia nenasledujú za sebou skokom – to znamená, že dieťa, ktoré kreslí čmáranice nezačne odrazu kresliť oblečené postavy, ale obdobia môžu byť kratšie. Každé nasledujúce obdobie je v porovnaní s predchádzajúcim kvalitatívne na vyššej úrovni. Ale môže dochádzať aj k tomu, že dôjde k regresu kresby – najmä pri zvýšenom strese alebo veľkých problémoch, ktoré dieťa môže prežívať.

ÚVAHY O KRESBE DIEŤAŤA

1. Aký sa rozvíja kresba dieťaťa v priebehu dochádzky do MŠ? 2. Podľa vás odráža úroveň kresby úroveň inteligencie dieťaťa?	3. Ktoré faktory môžu zapríčiniť oneskorenie vývinu kresby? 4. K čomu môže viesť učenie dieťaťa kresliť postavu človeka?

POUŽITÁ LITERATÚRA

ROZŠÍŘENÉ INFORMÁCIE O JEDNOTLIVÝCH TÉMACH A ZDROJE OBRÁZKOV

1. Baranovská, A.: Pripravenosť detí na školu. Dizertačná práca. Bratislava UK. 2005. nepublikované.
2. Školská zrelosť. *Dostupné na* <<http://www.persefona.host.sk/pages/rocnikova.htm>>
3. Shapiro, L.: Emoční inteligence dítěte a její rozvoj. Praha: Portál. 3. vyd. 2009. ISBN 978-80-7367-648-3
4. Schiller, P.: Hry pro rozvoj dětského mozku. Praha: Portál. 1. vyd. 2004. ISBN 80-7178-905-4
5. Wittová, M. – Brandtová, P.: Připravte své dítě do života. Praha: Grada. 1. vyd. 2007. ISBN 978-80-247-2082-1
6. Kern, A.: Sitzenbleiberelend undn Schulreife. Freiburg. 1966.
7. Mindeková, O.: Práca školského psychológa pri posudzovaní školskej pripravenosti. (Overenie dánskej metodiky K.T.I.). diplomová práca 1994. Bratislava UK. nepublikované
8. Šturma, J. – Vágnerová, M.: Kresba postavy – príručka. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy. 1. vyd. 1982.

4 DIAGNOSTIKA DIEŤAŤA V MATERSKEJ ŠKOLE

Kapitola prináša informácie o tom:

- ktoré oblasti diagnostiky sú dôležité;
- čo je potrebné si všímať z hľadiska zvládnutia zručnosti;
- ktoré sú hlavné a ktoré sú doplňujúce oblasti prípravy na školu;

Kľúčové slová:

- jemná a hrubá motorika;
- reč;
- vnímanie;
- laterálna;
- zrakové a sluchové vnímanie;
- matematické predstavy;
- hra;
- interpersonálne vzťahy;

Čo by malo dieťa vedieť pred vstupom do školy? To je otázka, ktorú si kladú rodičia svojich detí. Pre pedagógov materských škôl je dôležitejšie vedieť, ktoré schopnosti a zručnosti sa majú kedy rozvíjať.

Dospelí, ktorí pracujú a sú s deťmi majú záujem o to, aby vytvorili pre nich, čo najlepšie podmienky na to, aby sa rozvíjali.

Dôležitou otázkou, ktorú si kladú pedagógovia je, aký je vhodný spôsob, ktorým je možné diagnostikovať s cieľom získať, čo najlepší obraz o dieťati a zároveň si vedeli porovnať, či dieťa urobilo nejaký pokrok alebo nie a tiež, či v porovnaní s vrstovníkmi je na rovnakej úrovni alebo zaostáva, či je popredu.

Ako sme spomínali v predchádzajúcej kapitole kresba dieťaťa sa postupne vyvíja tak ako samotné dieťa. Vývin dieťaťa postupuje v určitom čase a má svoju vlastnú postupnosť. To znamená, že určitá zručnosť sa vyvíja v určitom čase – čiže ak dieťa nie je dostatočne zrelé, zručnosť sa nemôže vyvinúť a postupnosť znamená, že sa vyvíja v určitých krokoch na sebe nadväzujúcich.

Diagnostika dieťaťa pred vstupom do školy je zameraná na sledovanie základných schopností a zručností dieťaťa, ktoré musí a bude využívať v škole, aby bolo úspešné.

Dôležité je sledovať dva základné typy oblastí:

1. v ktorých zvládnutie je priamo potrebné na úspešné zvládnutie trívia:

- motoriky – jemnej aj hrubej, grafomotoriky;
- zrakového vnímania a zrakovej pamäti;
- sluchového vnímania a pamäti;
- vnímania priestoru a času;
- matematických predstáv;
- reči;

2. a doplňujúce:

- sociálnych zručností;
- sebaobsluhy;
- hry.

Ďalšia oblasť, ktorú si všimame je koncentrácia pozornosti. Všimame si ju v konaní a správaní dieťaťa, akým spôsobom sa prejavuje vo všetkých činnostiach, ktoré dieťa

vykonáva. Sledujeme intenzitu a zaujatie, stálosť pozornosti, vytrvalosť pri činnosti – aj pri spontánnej hre a aj pri štrukturovanej činnosti.

4. 1 Oblasť motoriky

V rámci motorických schopností a zručností si všímame

- hrubú motoriku;
- jemnú motoriku;
- grafomotoriku;
- motoriku rečových orgánov – prejavuje sa v reči;
- koordináciu očí spolu s rukou – prejavuje sa aj v zrakovom vnímaní.

4.1.1 Hrubá motorika

Pohyb je pre dieťa druhou prirodzenosťou. Deti v predškolskom veku sú deťmi, ktoré rady skáču, hrajú sa, behajú ... Sú neustále v pohybe – akoby mali dobíjateľné baterky. Niekedy sa môže stať, že vyzerajú akoby boli hyperaktívne.

Ak je dieťa príliš tiché a nehrá sa, pôsobí akoby bolo choré, a naopak pokiaľ je príliš nepokojné a nervózne, tiež to môže signalizovať, že niečo nie je v poriadku. Dôvodom pre to môže byť nadbytok podnetov, ktoré dieťa nedokáže primerane spracovať, môže to byť nedostatkom kvalitného spánku, nepravidelnosťou denného režimu

Dieťa pred nástupom do školy musí byť schopné koordinovať svoje pohyby, pretože priamo koordinácia ruky a oka je dôležitá pri práci v škole.

Tak ako kedysi bolo pre dieťa zaujímavé a prítiažlivé, aby mohlo kresliť, maľovať ... v súčasnosti sa tomu deti – najmä chlapci – snažia vyhnúť. Dávajú prednosť skôr modelovaniu, skladačkám atď. Rozvíjanie manuálnej zručnosti detí je možné aj v každodenných aktivitách – jeho zapojením do pomoci v domácnosti a aj pri hre.

Dieťa v tomto veku sa rado hrá s vecami a nástrojmi, ktoré kopírujú predmety z reálneho života – kladivká, lopatky, žehličky, hrnce... Rady ich používajú tým spôsobom ako to robia dospelí – kopírujú „dospelácke“ činnosti. Je to činnosť, ktorá je základňou pre rozvíjanie motorických schopností dieťaťa.

Ďalej je možné rozvíjať hrubú motoriku detí vonku. Tento druh pohybu je ten, ktorý podporuje a zdokonaľuje pohybovú koordináciu trupu a končatín. Preto by malo mať dieťa možnosť dostatočne sa pohybovať vonku v prírode, chodiť, behať, skákať, preliezať a podliezať. O tomto učiteľky v materskej škole vedia a tiež je to zakotvené v osnovách materskej školy, spomíname to preto, že si toho nebývajú vedomí rodičia a zabúdajú na to.

Čo má dokázať dieťa pred vstupom do školy?

- Dokáže prejsť po čiare, obrubníku?
- Stojí na špičkách s otvorenými aj zatvorenými očami?
- Skáče na jednej nohe – aj pravej aj ľavej?
- Vie chodiť po mierne naklonenej ploche?
- Vie prejsť cez kladinu?
- Dokáže preskočiť cez nízku prekážku oboma nohami?
- Vyskočí na prekážku?
- Je zručné pri loptových hrách – vie chytiť, hodiť loptu a predmety rôznych veľkostí...

Činnosti, ktoré vedú k rozvíjaniu hrubej motoriky u detí:

- striedavá chôdza po špičkách a po pätách so skrčenými prstami;
- chytanie drobných predmetov prstami na nohách;
- striedať chôdzu s behom na znamenie;
- preskakovanie prekážok s rozbehom;
- nohami šúľať valčeky po zemi;
- chytanie lopty;
- stať na jednej nohy a upažiť;
- zo stoja prejsť do kľaku a späť.

Ďalšie námety sú:

- stavebnice;
- navliekanie korálikov;
- šitie šiat pre bábiky, ich obliekanie a prezliekanie;
- modelovanie z plastelíny.

4.1.2 Jemná motorika a grafomotorika

V rámci rozvíjania jemnej motoriky vychádzame opäť z rozvíjania záujmov dieťaťa v predškolskom veku. Dieťa sa rado hráva so stavebnicami, mozaikami ... Avšak v tejto oblasti rozvíjania schopností sa zameriavame aj na sledovanie lateralitu a hmatového vnímania detí.

Hmatové vnímanie tvorí významnú úlohu pri poznávaní sveta a tiež aj pri rozvíjaní emócií a komunikácii.

Čo je vlastne jemná motorika?

Pod **motorikou** rozumieme súhrn pohybových možností, ktoré človeku umožňujú vykonávať rôzne pohybové úkony a činnosti v súlade s konštitúciou človeka a jeho psychickými danosťami. Pod pojmom motorika sa skrývajú ďalšie pojmy, ktoré ho špecifikujú:

- hrubá motorika;
- jemná motorika;
- grafomotorika;
- psychomotorika;
- neuromotorika;
- senzomotorika;
- psychomotorika;
- sociomotorika.

Pod pojmom hrubá motorika rozumieme pohybové a lokomočné funkcie jedinca. Jemná motorika vychádza z hrubej motoriky a týka sa najmä pohybov hornej končatiny, ruky a úchopu. Grafomotorika je pohyb ruky pri kreslení a písaní. Psychomotorika v sebe prelína duševné a telesné procesy pohybu. Jedná sa o všetky pohyby, ktoré vyjadrujú duševnú činnosť človeka. Psychomotorika v užšom ponímaní je chápaná ako motorická reakcia reprezentujúca psychické procesy a stavy alebo reakciu na psychické podnety (pri náhlom zvuku podskočíme). Pod neuromotorikou rozumieme jemnú, hrubú motoriku, koordináciu pohybov a rovnováhu a tiež aj orientáciu v priestore. Senzomotorika spája senzorické vnímanie a pohyb. Sociomotorikou nazývame také motorické reakcie, ktoré sa viažu na schopnosť človeka fungovať v sociálnej skupine.

Motorické funkcie sa vyvíjajú asi do piateho roku života a potom sa rozvíjajú tréningom.

Čo má dokázať dieťa pred vstupom do školy z hľadiska posudzovania jemnej motoriky?

Dokáže manipulovať s drobnými predmetmi?

Strihá?

Dokáže otvárať dlaň postupne po jednom prste?

Dotkne sa postupne bruškom palca ostatných prstov?

Pozná hmatom odlišné hračky a predmety?

Pozná hmatom zvieratá?

Dokáže rozlíšiť povrch a materiál?

Pozná hmatom geometrické tvary?

Lateralita

Na výučbu čítania a písania je dôležitá najmä lateralita oka a ruky. Čiže pred vstupom do školy je potrebné, aby sme poznali dominantné oko a ruku. U niektorých detí je to okamžite poznateľné. Lateralizácia – formovanie dominantnej ruky, nohy, oka – čiže strany tela – je pomalý a postupný proces, ktorý prebieha od narodenia dieťaťa približne do 4. – 5. roku dieťaťa. V tomto období sa striedajú u dieťaťa obdobia symetrického a asymetrického používania ruky. Hovoríme o tomto období – že dieťa je obojručné. Od 4. – 5. roku sa začína prejavovať dominancia jednej ruky a to najmä tým, že dieťa je obratnejšie a aktívnejšie využíva dominantnú ruku. V 6. – 7. roku už je lateralita vyhranená zreteľne a ustáľuje sa až v 10. – 11. rokoch.

Ak chceme vedieť, ktorá ruka je dominantná všimame si, ktorá ruka vykonáva pohyb pri činnostiach a tiež pri kreslení – či už spontánnom alebo pri vyplňovaní pracovných listov.

Prečo je dôležitá vyhranená lateralita?

Vyhranenosť laterality priamo súvisí so zrením mozgu a formovaním dominantnej hemisféry. Je dokázané, že u „pravákov“ je dominantná ľavá hemisféra – v nej sídli „racionálne“ schopnosti a u „ľavákov“ je to naopak.

Ak z pozorovania učiteľky v MŠ vyplynie, že dieťa je pravák alebo ľavák môže odporučiť rodičom správny postup pri sedení, držaní ceruzky, sklone písanky, ale tiež ich aj použiť o vhodných pomôckach – týka sa to najmä ľavákov – ako sú nožnice, perá atď.

Ak má učiteľka podozrenie, že u dieťaťa nie je vyhranená dominancia ľavej alebo pravej ruky, je lepšie ak dieťa navštíví psychológa alebo špeciálneho pedagóga, aby sa zistilo, či je u dieťaťa rovnomerne vyvinutá lateralita oboch rúk, alebo sa jedná o striedavú dominanciu rúk.

Ak je dieťa „obojručné“ hovoríme o tzv. vyrovnanej dominancii a tá poukazuje na fakt, že dieťa je schopné využívať obe hemisféry rovnako – ale pri písaní by sa mala prednostne používať pravá ruka.

Ak je u dieťaťa striedavá dominancia – to znamená, že dieťa neustále strieda ruky – môže to byť známka nezrelosti hemisfér a tá môže byť spôsobená tým, že dieťa nie je dostatočne zrelé – vzhľadom na vek, alebo mohlo dôjsť k nejakému narušeniu – a dieťa potrebuje neurologické alebo psychologické vyšetrenie.

Čo má dokázať dieťa pred vstupom do školy? Ako zistiť dominantnú stranu?

Navlieka koráliky?

Zasunie do otvorov predmety?

Skladá mozaiky?

Hádza loptičku?

Kotúľa loptičku?

Pribíja kladivkom „klince“?

Strihanie?

Díva sa do ďalekohľadu?

Díva sa do kaleidoskopu?

Všimame si tiež, ktoré činnosti vykonáva ktorou rukou a ktorou kvalitnejšie. To znamená, že dieťa môže hádzať loptu pravou aj ľavou, ale ďalej dohodí, alebo trafi lepšie ľavou ako pravou. A takto sa to môže prejaviť aj v iných činnostiach. Potom je dobré sa porozprávať s rodičmi, či náhodou nemotivujú dieťa, aby vykonávalo činnosti určitou rukou. Dnes už síce rodičia vedia, že „preúčať“ dieťa na praváka nie je vhodné a vedie to k dodatočným

problémom pri učení a zvládaní činností, ale môže sa stať, že majú skôr tendenciu „urýchliť“ vývin laterality a „odhadnú“ dieťa skôr ako dozreje. Urýchľovanie dominancie ruky nevedie k rýchlejšiemu dozrievaniu mozgu.

Grafomotorika

V predškolskom období sa zameriavame pri diagnostike na sledovanie vývinu grafomotoriky a to najmä v kresbe dieťaťa. Tu si všímame obsah kresby, jej prevedenie vzhľadom na vek a záujmy dieťaťa.

V kapitole o vývine detskej kresby sme písali aké tvary a grafomotorické prvky sa vyskytujú v ktorom období. Pri kreslení si okrem toho všímame aj:

- ako dieťa sedí,
- ako drží ceruzku,
- ako má ruku pri kreslení a písaní;
- a aký tlak vyvíja na papier.

Správny úchop ceruzky je medzi palcom a ukazovák a ceruzka je položená na poslednom článku prostredníka. Ruka by mala byť uvoľnená. Tento úchop je dôležitý, pretože nenamáha svaly a nedochádza k napätiu v nich a dieťa je schopné tak zvládnuť kvalitnejšie tvar, ktorý má nakresliť.

Čo má dokázať dieťa pred vstupom do školy?

Kreslí rado?

Nakreslí postavu človeka?

Dokáže nakresliť šikmé čiary?

Nakreslí oblúky?

Drží správne ceruzku?

Aký je tlak na podložku pri kreslení?

Ako plynulo kreslí?

Dokáže prejsť labyrintom bez vybočenia?

Prekreslí nejaký obrázok podľa predlohy?

Motorika sa vyvíja postupne a dochádza k vzájomnému prepojeniu jednotlivých schopností – najskôr hrubá, potom jemná motorika, potom sa pridáva motorika hovoridiel a očných pohybov a motorika zmyslového vnímania. Aby dieťa mohlo vôbec kresliť a neskôr písať musí dôjsť k súhre medzi okom a rukou – ku koordinácii – tzv. **vizuomotorická koordinácia**.

Na motorických schopnostiach a zručnostiach stoja úspechy a neúspechy dieťaťa počas jeho života. Motorika ovplyvňuje:

- fyzickú zdatnosť dieťaťa,
- výber pohybových aktivít – ak dieťa nie je pohybovo nadané neuspeje v športe, aj keby si to rodičia želali,
- zapojenie sa dieťaťa do kolektívu – jeho obľúbenosť a neobľúbenosť,
- vnímanie – súvisí s vizuomotorickou koordináciou,
- reč – rôzne dyslálie,
- kresbu a neskôr písanie.

Pohybová neobratnosť a oneskorenie vývinu motorických zručností neskôr môže negatívne ovplyvniť niektoré školské schopnosti a zručnosti napr.

- neobratnosť pri pohybových aktivitách – zlyhávajúce pri telesnej výchove;
- zapojenie sa do kolektívu detí – viď príručka o emocionálnej inteligencii;
- neobratnosť jemnej motoriky – nespokojnosť so sebou samým môže viesť k prerušovaniu hry, rozdeľovaniu alebo odvádzaniu pozornosti ako ochrana pred zlyhaním;
- zníženie komunikačnej schopnosti – dieťa nechce rozprávať pretože má poruchu reči;
- rozvíjanie vnímania – narušenie vnímania telesnej schémy, priestoru – mýlenie si pravej a ľavej strany
- ťažkosti v písaní – úprava, čitateľnosť textu, rýchlosť ...

Činnosti, ktoré vedú k rozvíjaniu jemnej motoriky a grafomotoriky:

Modelovanie hadov, guľôčok a iných tvarov z plastelíny.

Hry na zoologickú záhradu – napodobňovanie pohybu a zvukov rôznych zvierat.

Obťahovanie geometrických tvarov.

Skladanie papiera.

Hra na klavír – pohybovanie prstami ako po klávesoch.

Napodobňovanie rytmu – vyklepkávaním, tleskaním ...

Vytlieskávanie dlhých a krátkych slabík v básničke.

Zostavovanie geometrických tvarov zo zápaliek.

Navliekanie korálikov.

Retiazka z kancelárskych spiniek.

Kreslenie obrázkov podľa predlohy – od najjednoduchších po zložitejšie.

Vystrihovanie snehuliakov.

Skladanie figúrok.

Odporúčanie pre rodičov a učiteľov a učiteľov:

Robenie bežných denných činností – upratovanie,

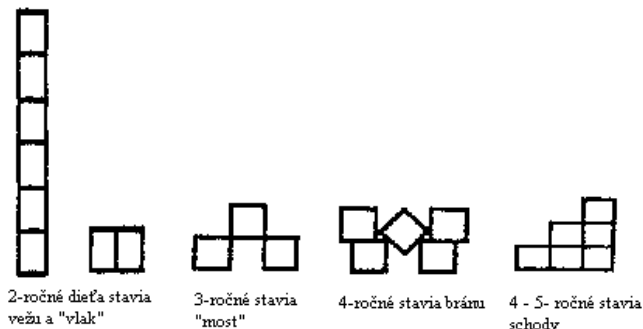
- umývanie tanierov,
- umývanie dlážky,
- triedenie fazule, hrachu,
- hnetenie cesta,
- výroba koláčov

Obr. 2

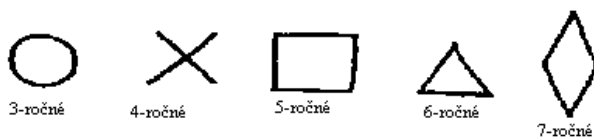

Schéma na orientačné posúdenie vývinu detí predškolského veku. Podrobnejší výklad nájdete v Príručke obvodného detského lekára I. diel od J. Langmeiera a M. Vyhňáleka.

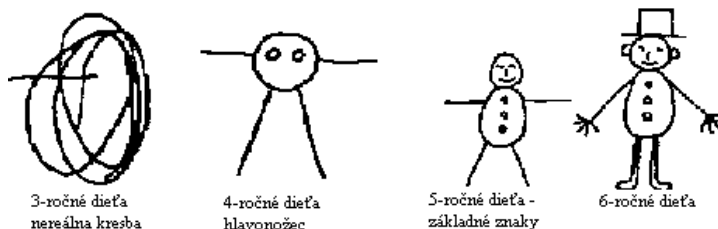
STAVBA Z KOCIEK

KRESBA GEOMETRICKÝCH TVAROV PODĽA PREDLOHY

KRESBA POSTAVY

4. 2 Zrakové vnímanie a zraková pamäť

Zrak nám sprostredkúva približne 80% informácií o našom okolí. Naša spoločnosť je spoločnosťou zraku. Zrak je teda sprostredkovateľom poznávania okolitého sveta a súčasne aj nástrojom komunikácie.

Dieťa sa rodí s nedostatočne vyvinutým zrakom. Vieme, že videnie dieťaťa je hneď po narodení obrátené. Mozog sa v priebehu prvého mesiaca „učí“ otočiť obraz o 180°, aby sme videli veci a predmety tak ako sú a nie „hore nohami“.

Dieťa neskôr začína pozorovať predmety, ktoré ho obklopujú – najskôr sú to predmety, ktoré sú v blízkosti dieťaťa – do vzdialenosti 40 cm. Potom ho začínajú zaujímať predmety, ktoré sa pohybujú – a postupne prechádza od náhodných dotykov až k cieľavedomému získavaniu predmetov. Na to, aby dieťa dosiahlo predmet, ktorý chce, musí sa naučiť

fixovať smer umiestnenia predmetu, odhadnúť vzdialenosť medzi sebou a predmetom ... Postupne ako sa učí pohybovať, získava predstavu o priestore a rozvíja sa u neho priestorová orientácia. Práve na to, aby dokázalo vnímať priestor má významný vplyv rozvíjanie zrakového vnímania a motoriky. Keď sa dieťa naučí zameriavať svoju pozornosť na predmet, ktorý sleduje, dokáže ho oddeliť od ostatných predmetov a od pozadia – začína odlišovať pozadie od figúry, čo je dôležitý predpoklad pre čítanie. Neskôr sa začína rozvíjať u dieťaťa schopnosť vnímať konštantne – to znamená, že dokáže poznať, že predmet sa nemení aj keď je ďaleko, či v inej farbe alebo veľkosti – dieťa vie, že je to bábika aj keď je inej veľkosti, iná farba, iné šaty ...

V predškolskom veku je pre dieťa charakteristické, že si začína uvedomovať polohu predmetu v rámci priestoru – najskôr postavenie v smere hore-dole a neskôr vľavo-vpravo. Preto sa môže stať, že dieťa drží knihu hore nohami – nemá ešte vyvinutú perspektívu. Ďalej sa u dieťaťa začína rozvíjať zameranie na tvary a vnímanie abstraktného a začína sa formovať odlišovanie časti od celku – zraková analýza a syntéza.

So zrakovým vnímaním súvisí aj dozrievanie očného svalstva a teda jeho možná fixácia na riadok a pravidelný posun oka, ktorý je dôležitý pre proces čítania.

Čo má dokázať dieťa pred vstupom do školy?

Pozná základné farby aj odtiene farieb?

Pomenuje ich?

Vyhľadá na obrázku známy predmet?

Vie odlíšiť prekrývajúce sa predmety?

Vie sledovať líniu medzi viacerými?

Vie vyhľadať rozdiely medzi obrázkami?

Vie rozoznať známe alebo neznáme obrázky, ktoré sa odlišujú vertikálne – zhora-dole?

Poskladá obrázky – puzzle – podľa predlohy?

Doplní chýbajúce časti obrázku?

Dokáže si zapamätať pexeso?

Vymenuje predmety uložené v rade zľava doprava?

Čo spôsobí nezrelosť zrakového vnímania?

Nedostatočné, neúplné alebo skreslené zrakové vnímanie – či už pri zachytení, spracovaní alebo uchovávaní informácií – ktoré zabezpečuje zraková pamäť – ovplyvňuje negatívnym spôsobom poznanie sveta a tým aj kriví spôsob myslenia dieťaťa. Ak dieťa zostáva na úrovni vnímania konkrétnych predmetov a nerozvinie sa u neho vnímanie abstraktného, tento nedostatok sa prejaví jednak v čítaní, písaní aj počítaní – pretože čísla aj písmená sú abstraktnými symbolmi.

Oslabenie zrakového vnímania môže a spôsobuje nasledovné ťažkosti:

- zámeny písmen a čísel – dyslektické problémy – napr. m – n, p – b, k – h, b – d, 6 – 9 ...
- pomalé osvojenie si písmen;
- pomalé čítanie;
- problémy v matematike – pri priestorovom vnímaní.

Základom pre tieto problémy nie je chyba oka, ale funkcia zachytávania, spracovania alebo ukladania zrakového vnemu.

Dosť častý jav, s ktorým sa v predškolskom veku stretávame, je **zrkadlové písanie** – jednou možnou príčinou tohto javu je nezrelosť zrakového rozlišovania – vtedy je potrebné stimulovať zrakové vnímanie a usmerniť ho a druhá príčina je neskúsenosť dieťaťa s tvarom a polohou písmena – čo je vec, ktorá vymizne sama.

Činnosti, ktorými rozvíjame zrakové vnímanie a pamäť:

Ktoré predmety sú v triede zelené? (alebo inej farby?)

Nájdí rozdiely medzi dvomi predmetmi, obrázkami.

Čo je na mne iné? (zmena odevu, účesu ...)

Ktoré predmety sú okolo nás v triede z dreva (z papiera, zo skla ...)?

Rozoznávanie predmetov – triedenie predmetov podľa rôznych kategórií – farby, tvaru, veľkosti – v tomto poradí začíname a cvičíme.

Napodobňovanie – sochy, mimika, kresba....

Prečiarkovanie znakov, ktoré sú rovnaké alebo rôzne.

Vymaľovanie obrázkov vzájomne sa prekrývajúcich.

Čo nám chýba? V rade je niekoľko predmetov dieťa si ich má zapamätať a potom zavrie oči a jeden predmet schováme – najskôr nechávame dieťaťu medzeru, kde ten predmet bol neskôr bez medzery. Začíname od 3 – 4 predmetov a postupne ich počet zvyšujeme.

Odporúčanie pre rodičov a učiteľov a učiteľov:

Puzzle.

Pexeso.

Obrázky rozstrihané na menšie časti a ich skladanie.

Bludiská.

Počas jazdy autom – počítanie červených áut, modrých áut, autobusov...

4. 3 Sluchové vnímanie a sluchová pamäť

Sluch je ďalším z prostriedkov komunikácie a ovplyvňuje aj rozvíjanie reči a myslenia. Predtým, ako zisťujeme u dieťaťa sluchovú pamäť a úroveň vnímania musíme vylúčiť fyziologickú poruchu sluchu – rovnako to platí aj pre zrak. Pri sledovaní sluchového vnímania sa nezameriavame na to, ako dobre dieťa počuje – to patrí do starostlivosti detského lekára, ale skôr na uvedomovanie si, vnímanie a uchovávanie počutého.

V predškolskom období sa zlepšuje rozlišovanie figúry a pozadia – to znamená, že dieťa je schopné vyčleniť zvuky z okolitého šumu. V priamej súvislosti ako sa rozvíja pozornosť dieťaťa, dokáže dieťa aktívne počúvať a pamätať si, čo počuje a zopakovať to. Sluchom dokáže lepšie diferencovať slová, hlásky ... – vyvíja sa sluchová analýza a syntéza. Okolo piateho roku by už dieťa malo byť schopné počuť a rozlíšiť prvú hlásku v slove a neskôr aj koncovú – strednú hlásku dieťa dokáže rozlíšiť až okolo 6. – 7. roku.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Lokalizuje zvuk?

Pozná predmety podľa zvuku?

Pozná pieseň podľa melódie?

Rozoznáva podobne znejúce slová – či už majúce význam alebo bezvýznamové?

Rozlišuje dlhé a krátke slabiky v slove?

Pamätá si a reprodukuje vety, verše?

Rýmuje?

Určí začiatočné písmeno v slove?

Určí posledné písmeno v slove?

Čo môže spôsobiť oslabenie vnímania sluchom?

Priamym dôsledkom nedostatočného sluchového vnímania sú poruchy reči – dyslália, vynechávanie hlások, slabík, zamieňanie hlások v slove ...

V rámci úspešného zvládnutia školy oslabenie sluchového vnímania môže viesť k:

- zníženiu schopnosti učiť sa – dieťa zlyháva pri osvojovaní si základných poznatkov a potom aj pri ich rozširovaní;
- špecifickým poruchám učenia;
- zníženiu krátkodobej sluchovej pamäti – čo spôsobuje zlyhávanie pri písaní diktovaného textu.

Činnosti, ktorými rozvíjame sluchové vnímanie a pamäť.

Počúvanie a reprodukcia príbehov.

Určovanie smeru odkiaľ z priestoru prichádza zvuk.

Hra na hlásky – čo začína na písmeno.... čo končí na písmeno

Kto to zvonil? Dieťa sedí so štyrmi kamarátmi pri stole a jeden zazvoní – a dieťa má určiť, ktorý zvonil.

Urob, čo ti poviem! Dieťa má splniť rozkaz, ktorý je mu uložený – choď k stolu a potom k oknu ... Začínáme od dvoch príkazov a postupne ich počet zvyšujeme.

Hra na tichú poštu – deti stoja za sebou a od posledného si šepkajú nejaké slovo – ten prvý v rade ho má povedať nahlas.

Hra na telefón. Dieťa stojí otočené chrbtom k ostatným. Tí potichu – až šepkajú – hovoria nejaké vety a dieťa ich má opakovať.

Zaviazané oči. Deti sedia v kruhu. V strede sedí jedno dieťa so zaviazanými očami. Nieкто z kruhu zavolá napr. *vtáčik spievaj* a dieťa má uhádnuť, kto to bol.

Opakuj slová. Dieťaťu povieme určitý počet slov – začíname na troch slovách a postupne ich počet zvyšujeme – a ono ich má zopakovať a zachovať aj ich poradie.

Odporúčania pre rodičov:

Hry so slovami – na čo sa začína? Čo sa začína na písmeno?

Básničky, riekanky.

Rýmovačky.

Rozlíši rovnaké a rôzne slová? – čistí – čistý / dráha – drahá / pára – para / vila – víla

4. 4 Vnímanie priestoru a času

Na základe zraku, sluchu a pohybu a spracovávaním získaných vnemov si dokážeme vytvoriť predstavu o priestore okolo nás. Ako sme už spomínali – dieťa si najskôr vytvára predstavu priestoru v smere hore – dole, potom nasleduje smer vpredu – vzadu a až nakoniec ten najťažší vľavo – vpravo.

Vnímanie priestoru a vytváranie si obrazu o ňom nám pomáha lepšie sa adaptovať na prostredie a účelne ho využívať. To znamená, že dieťa, ktoré sa naučí, kde má aké hračky, kde sa nachádzajú ktoré predmety strávi menej času ich hľadaním a viac sa môže venovať hre. Rovnako to platí aj pri rozpoznávaní miest – kde sme už boli, kde sa nachádzame – to nám pomáha orientovať sa v situáciách.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Rozoznáva smery hore – dole, dopredu – dozadu?

Vie ukázať čo je na, do, v, pred, za, nad, pod, vedľa a medzi?

Pozná a aplikuje pojmy nižšie, vyššie, ďaleko, blízko?

Vie kto je prvý, posledný, stredný, predposledný?

Orientuje sa v priestore – v okolí domu, bytu, materskej školy, pozná cestu k najbližším?

Vie, čo je hneď pred a hneď za?

Dokáže ukázať a rozoznať na svojom tele, čo je vpravo a vľavo?

Vie to aj na druhej osobe?

Ak má dieťa oslabené vnímanie priestoru poznamená to mnoho z jeho života a činností – najmä v oblasti sebaobsluhy a samostatnosti. Ďalej to má vplyv na kresbu dieťaťa, stávanie

si skladačiek, mozaiky ... Keď dieťa pociťuje svoj nedostatok vyhýba sa týmto činnostiam a potom ani nerozvíja svoje technické myslenie.

Nedostatky v priestorovom vnímaní sa môžu prejaviť v nasledovných činnostiach:

- sťažené orientovanie sa v texte – neschopnosť sledovať správny smer, vyhľadávať časti obrázkov ...
- ťažkosti pri písaní a kreslení – neschopnosť viesť čiaru určitým smerom;
- v matematike problémy s radmi čísel – poradím;
- neschopnosť orientovať sa na mape – neschopnosť vyplniť slepú mapu;
- problémy s kolektívnym športom – nahrávanie, uvedomovanie si smeru a pohybu;
- ťažkosti s koordináciou pohybov pri manipulácii.

Vnímanie času.

Pojem času sa u dieťaťa rozvíja postupne. Dieťa v predškolskom veku žije najmä v súčasnosti a nechápe relatívnosť času. Ak je nejaká činnosť pre neho zaujímavá je schopné sa do nej ponoriť a nevnímať čas a tiež sa neponáhľa s tým, aby túto činnosť ukončilo kvôli nejakej inej, ktorá má nasledovať.

Dieťa predškolského veku je vo svojom vnímaní času vymedzované udalosťami, ktoré ho obklopujú a ktoré sa pravidelne striedajú – sú viazané na časti dňa – ráno, obed, večer, noc. Dieťa nie je schopné pochopiť – vzhľadom na to, že podriaďuje ešte všetko svojim záujmom – že dni plynú pravidelne. Preto od detí často počujeme otázku – koľko razy sa ešte vyspím? A platí aj spánok poobede alebo len v noci?

Budúcnosť a minulosť sú pre dieťa abstraktnými pojmi a nie je preto ani možné ho motivovať do budúcnosti – čiže hrozby ak nebudeš počúvať, nenájdeš si nič pod stromčekom nemajú takú váhu v septembri ako ju majú v decembri, keď sa adventný kalendár už otvára.

S vnímaním času veľmi úzko súvisí aj vnímanie časovej postupnosti – kauzalita. To znamená uvedomovanie si príčiny a následku. Dieťa v predškolskom veku tým, že jeho myslenie je konkrétne ešte nedokáže jasne vyvodit', čo bola príčina a čo je následkom príčiny. Nedokáže ani predvídať, čo môže jeho správanie spôsobiť.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Dokáže priradiť činnosti, ktoré vykonáva k určitému časovému obdobiu? Vie čo sa robí ráno, na obed a večer?

Rozlišuje na obrázkoch časovú postupnosť?

Rozlišuje pojmy najskôr, neskôr, nakoniec?

Orientuje sa v týždni? Tu nemyslíme len mechanické vymenovanie dní, ale rozpoznanie víkendu ...

Orientuje sa v ročných obdobiach?

Pozná a rozlišuje pojmy včera, dnes, zajtra?

Ak dieťa nedokáže vnímať čas, nedokáže sa v ňom orientovať a má potom aj problémy s vnímaním sledu každodenných udalostí. Preto je dôležitý pevný program pre dieťa, aby mohlo predvídať, čo bude nasledovať.

Tým, že má dieťa oslabené vnímanie času a časového sledu môže mať ťažkosti v oblasti:

- sledovania dejovej línie;
- osvojenia si vedomostí, ktoré sú na sebe závislé – abeceda, dni v týždni, mesiace v roku;
- problémy s rozdelením si času – time manažment.

Činnosti, ktorými rozvíjame priestorové a časové vnímanie?

Na vychádzke, v miestnosti si ukazujem, čo je vpravo, čo vľavo, čo hore ...

Práca na tele – ukáž pravou rukou na ľavé ucho ...

Popisovanie obrázkov.

Hra na obchod, na lekára – kto je prvý na rade, kto prišiel posledný?

Pomocou obrázkov pomenovať, čo sa robí v ktorú dennú dobu a v ročných obdobiach.

Radenie obrázkov podľa časovej postupnosti.

Rozprávanie príbehov podľa časovej postupnosti – pomocou obrázkov.

Odporúčanie pre rodičov a učiteľov:

Bludiská

Skladanie papiera.

Mozaiky.

Stavebnice.

Kresliaci diktát – vpravo nakresli slniečko, vľavo mesiačik .

Nechat' dieťa pomáhať pri domácich prácach a pomenúvať postupnosť krokov – pri pečení – najskôr odvážeme, potom vysypeme

4. 5 Matematické predstavy

Táto oblasť v sebe neobsahuje len poznanie základných matematických pojmov, matematika je prostriedkom rozvíjania myslenia a logiky dieťaťa. Čiže naučiť dieťa poznať čísla a napísať ich mechanicky neznamená, že si dieťa osvojilo základné matematické schopnosti. To, či sa rozvíjajú u neho matematické predstavy alebo nie závisí na rozumových predpokladoch dieťaťa, ale nie je to priamoúmerné – to znamená, že dobré rozumové predpoklady nie sú zárukou úspešného zvládnutia matematiky a logiky. Na rozvíjaní matematických schopností sa významnou mierou podieľajú všetky doteraz spomenuté oblasti diagnostiky dieťaťa. Motorika, priestorové vnímanie a vnímanie časovej následnosti, zrakové a sluchové vnímanie tvoria základ predčíselných predstáv, ktoré vedú k porozumeniu matematických pojmov, symbolov a vzťahov medzi nimi. Osvojenie si jednej zručnosti vedie k vytváraniu ďalších myšlienkových postupov. Porovnávaním si osvojuje pojmy ako viac, menej, rovnako veľa. Tým, že si uvedomuje spoločný charakteristický jav predmetov dokáže ich triediť – najskôr podľa farby alebo emocionálnej preferencie a neskôr podľa veľkosti a tvaru. Do piatich rokov je dieťa schopné triediť predmety podľa jednej vlastnosti – tej, ktorá je najnápadnejšia alebo najpríťažlivejšia pre dieťa. Potom už dokáže zohľadniť aj ostatné kritéria a chápe, že jeden predmet môže patriť aj do viacerých skupín.

Vybudovanie predčíselných predstáv vedie k tvorbe číselných predstáv – uvedomovaniu si množstva, číselných radov a operácií.

Veľmi dôležitým predpokladom pre zvládnutie je krátkodobá pamäť.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Dokáže porovnať pojmy a určiť vzťahy? Úzky – široký, nízky – vysoký, menej – viac, menší – väčší ...

Triedi a tvorí skupiny? Pozná, čo do skupiny nepatrí?

Pomenuje a zoradí – malý, stredný, veľký?

Pozná geometrické tvary? Pomenuje ich?

Ak dôjde k oslabeniu schopností dieťaťa v tejto oblasti, môže to znamenať, že jeho príčinou môže byť oslabenie v iných oblastiach, ktoré sme vymenovali už skôr:

- ak má dieťa problémy s motorikou potom nemusí byť schopné manipulovať s predmetmi a tým sa sťažuje vytváranie matematických pojmov;
- problémy s grafomotorikou môžu viesť k problémom pri rysovaní, písaní matematických operácií ...
- problémy so zrakovým vnímaním sa môžu prejaviť v zámenách číslíc, v ťažkostiach s uvedomovaním si celku a častí ...
- problémy so sluchovým vnímaním a rečou – ovplyvňujú porozumenie inštrukciám, chápanie pojmov ...
- narušená krátkodobá pamäť priamo vplýva na počítanie spamäti, medzivýsledky ...

Činnosti, podporujúce rozvíjanie matematických predstáv?

Kam patrí ktorý tvar – vkladanie tvarov do otvorov – a to nielen základné tvary.

Ktorá zátku patrí na ktorú fľašu?

Praktické skúmanie objemu, obsahu – prelievaním vody, modelovaním ...

Určovanie množstva ..

Odporúčanie pre rodičov a učiteľov

- hry s počítaním;
- určovanie väčšieho, menšieho,
- ukazovanie predmetov na prechádzke – čo je prvé v treťom rade?

4. 6 Reč

Reč je prostriedkom komunikácie, vzťahov, základom interakcie a tiež aj nástrojom myslenia – je to vidieť najmä u malých detí, ktoré nedokážu urobiť nič, čo si predtým nepovedia nahlas. Obdobie, ktoré je pre vývin reči nesmierne dôležité je obdobie do šiestich až siedmich rokov. A najprudšie tempo vývinu reči je do tretieho až štvrtého roka života. Vývin reči je v rannom období detstva podmienený a ovplyvnený motorikou, vnímaním a sociálnym prostredím.

Vplyv motoriky na rozvíjanie reči a slovnej zásoby.

Motorika hovoridiel je veľmi dôležitou súčasťou toho ako dieťa rozpráva a čo rozpráva. S tým, ako sa rozvíja hrubá motorika rozširuje sa aj oblasť poznávania pre dieťa a s rozvojom poznatkov sa rozvíja aj slovná zásoba dieťaťa. V neskoršom veku už neexistuje priama súvislosť medzi rozvíjaním hrubej motoriky a reči tak výrazná ako je to v rannom detstve.

Vplyv vnímania na rozvíjanie reči a slovnej zásoby.

Vplyv zraku a zrakového vnímania na rozvíjanie reči a slovnej zásoby je nepopierateľný. Zrakové podnety už od narodenia dieťa motivujú k vokalizácii. Dieťa vydáva zvuky preto, aby videlo reakciu svojho okolia a tiež používa zrak na to, aby odzeralo pohyby úst a neverbálnu zložku komunikácie. Tak ako zrak aj sluch má dôležitú úlohu na rečový vývin. Dieťa hneď po narodení poznáva hlas svojich rodičov a od tretieho až štvrtého mesiaca sa začína otáčať za zvukom a hľadať ho – dochádza ku koordinácii sluchu a zraku. Zaujímavý je fakt, že približne do šiesteho mesiaca vydávajú všetky deti na svete podobné zvuky nezáležiac na tom, či počujú alebo nie, potom sa začína rozvíjať schopnosť aktívneho zámerného počúvania a dochádza k prvému napodobňovaniu hlások a zvukov – a práve v tomto období deti, ktoré majú poruchu sluchu prestávajú opakovať zvuky a dochádza k ústupu žvatlania.

Vplyv sociálneho prostredia na rozvíjanie reči a slovnej zásoby.

Sociálne prostredie – to, v ktorom dieťa žije – je dôležitým vonkajším faktorom ovplyvňujúcim reč dieťaťa. Hlavnú úlohu pritom zohráva rodina a okolie – konkrétne – výchovný vplyv, podnetnosť prostredia, rečový vzor. Nedostatok podnetov, nevhodný výchovný štýl môže viesť k oneskoreniu reči, pomalšiemu dozrievaniu. Na druhej strane nadbytok stimulácie a prílišné zameranie na správnosť reči môže viesť k ohrozeniu reči tiež – môžu sa vyskytnúť u dieťaťa neurotické prejavy, negativizmus, zajakávanie.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Pozná význam slov?

Chápe jednoduché vtipy a hádanky?

Dokáže k sebe priradiť obrázky a popísať ich?

Vie vytvoriť protiklady?

Vie povedať slová podobného významu?

Pozná nezmysel na obrázku a pomenuje ho?

Interpretuje rozprávky alebo príbehy bez obrázkov?

Používa všetky časy?

Tvorí súvetia?

Doplní vety správnym slovom?

Aktívne a spontánne nadviaže rečový kontakt s deťmi aj dospelými?

Pozná svoje mená, mená svojich príbuzných, kamarátov ...?

Nadviaže a udrží očný kontakt s hovoriacim?

Aká je výslovnosť dieťaťa?

Aká je jeho artikulačná obratnosť?

Reč zohráva vo vývine jedinca obrovskú úlohu – ovplyvňuje kvalitu jeho myslenia, poznávania, učenia a tiež jeho úspech v spoločnosti. Preto je dôležité, aby dieťa rozumelo reči, vedelo sa vyjadriť. Dieťa, ktoré nevie rozprávať, alebo je jeho reč nezrozumiteľná je oproti ostatným v nevýhode – jeho okolie mu nerozumie a ono je tým frustrované. Potom je bežné, že dieťa využíva reč tela – buchne, strčí – hnevá sa prejavujú sa u neho afekty. Ďalším dôsledkom rečového nedostatku môže byť uzatvorenie sa do seba, negativizmus,

izolácia, menejcennosť. A ak sa pozrieme na to z druhej strany – pohľad spoločnosti na dieťa s rečovou vadou – takéto dieťa býva podceňované, býva hodnotené ako podpriemerné ...

Porucha reči sa prejavuje:

- v ťažkostiach v sociálnej interakcii;
- zníženom sebahodnotení a sebadôvere;
- nízkej motivácii pre učenie aj sociálnych vzťahoch;
- zníženej slovnej zásobe ...

Činnosti, ktorými rozvíjame reč a slovnú zásobu dieťaťa.

- Dopĺňovanie viet v príbehu – dieťaťu povieme začiatok vety a necháme ho, aby ich dokončovalo.
- Čo je tu nesprávne? Porozprávame dieťaťu príbeh – chlapec išiel po ulici a zastavil pred obchodom. Pozeral sa na šaty vo výklade, potom vošiel do obchodu a kúpil si tam chlieb a maslo
- Hádanky – aj ľudové aj vymyslené – necháme, aby si deti vymýšľali svoje vlastné hádanky o veciach okolo nich.
- Vytváranie viet zo slov – napr. mačka – pec – spí... Motivujeme ich, aby boli tie vety rozsiahlejšie nie iba spojením tých troch slov.
- Prednášanie básní a riekaniek.
- Rozprávame deťom rozprávku, ktorú poznajú a potom sa zastavíme a necháme deti, aby pokračovali.
- Dramatizácia rozprávok aj básničiek – len tak pre potešenie.
- Povedz, čo dokážu tieto veci, čo robia tieto veci? Slnko, mesiac, ale aj napr. postavy z rozprávok ako drak, šašo ...
- Opakuj vety po mne – vety by mali začínať ako 10 slabičné a postupne by sa mal zväčšovať počet slabík ...
- Riešenie rôznych situácií – čo urobíš, keď máš ísť po niečo a zabudneš, čo máš doniesť? Čo urobíš, keď

- Čo by sa stalo, keby...? Čo by sa stalo, keby nebol benzín? Čo by sa stalo, keby v obchode nebol chlieb? Čo by sa stalo, keby sme mohli chodiť cez stenu?

Odporúčania pre rodičov a učiteľov:

- čítanie rozprávok a príbehov;
- rozprávanie sa o tom, čo dieťa prežilo počas dňa – najskôr pomocou otázok;
- podporovať dieťa v spontánnom rozprávaní;
- neopravovať neustále dieťa, keď začne rozprávať;
- hra na moderátorov – 10 minút sa budeme snažiť rozprávať čisto – budeme sa navzájom opravovať, aby sme rozprávali správne ...
- predvádzanie situácií, ktoré sú dôležité pre život – ako nakupujeme, jazda vlakom, návšteva kina

4. 7 Sociálne zručnosti

Človek je tvorom sociálnym – to znamená, že je pre neho dôležité byť v spoločnosti iných. Spoločnosť – najmä najbližších – je pre dieťa dôležitá, pretože uspokojuje jeho citové aj sociálne potreby – pre dieťa sú to potreby životnej istoty a pozitívneho prijímania.

Dieťa si v kontakte so svojimi rodičmi vytvára základný pocit istoty a bezpečia – pokiaľ dieťa dôveruje svojmu okoliu a považuje svoj svet za bezpečný ľahšie prijíma to, s čím sa stretáva, má viac odvahy. Pozitívnym prijatím a opätovaním emócií dieťaťa dávajú dospelí najavo, že mu rozumejú. Sociálne vzťahy sú tiež tým, čo sýti potrebu pozitívnej identity. Táto potreba vychádza z toho, že človek musí niekde patriť – k nejakým ľuďom – ktorým môže dôverovať a ktorí ho podporujú a majú pre neho pochopenie.

V kontakte s ľuďmi sa dieťa učí orientovať vo vzťahoch a situáciách a osvojuje si tiež spôsoby správania – tento druh učenia sa nazýva **sociálne učenie**. V rámci neho je najdôležitejším procesom proces imitácie a upevňovanie správania – a to najmä v predškolskom veku. Deti sa správajú tak ako im to dospelí ukazujú a nie tak ako im to hovoria.

Na základe sociálneho učenia si dieťa osvojuje:

- komunikáciu – verbálnu aj neverbálnu;
- schopnosť primerane reagovať v rôznych situáciách;
- adaptácii sa na svoje prostredie;
- porozumieť sebe a svojim emóciám;
- porozumieť správaniu iných ľudí;
- sebahodnoteniu – cez hodnotenie druhých.

Sociálne schopnosti, ktoré dieťa má veľmi ovplyvňujú jeho život, pretože vďaka nim ho prijímajú alebo odmietajú ostatní – či už deti alebo dospelí.

Na to, aby sa dieťa rozvíjalo a rozvíjalo aj svoje sociálne zručnosti mu musia dospelí v rámci uspokojovania jeho emocionálnych a sociálnych potrieb poskytnúť:

- dostatok pozornosti – stačia aj také dôležité veci ako pozeráť sa na dieťa, spoluúčasť na hre, počúvať čo hovorí ...
- prijatie – akceptovanie dieťaťa a takého, aké je;
- naladenie – prejavovanie vrelosti, empatie, podpory;
- pochopenie jeho potrieb – dospelý je tým, ktorý rozhoduje o uspokojení potrieb dieťaťa a na ňom závisí ako budú tieto potreby nasýtené;
- hranice a priestor – dospelý je ten, kto určuje pravidlá a kontroluje ich dodržiavanie a zároveň poskytne dieťaťu priestor na seba vyjadrenie ...

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Prejaví súcit, poskytne útechu?

Vie byť empatické?

Vie sa dohovoriť s ostatnými?

Spolupracuje v rámci skupiny?

Vie počkať až bude na rade?

Primerane reaguje na autoritu?

Vie sa správať primerane situácii, v ktorej sa nachádza?

Je zdvorilé?

Má trpezlivosť na prekonávanie prekážok?

4. 8 Hra

Hra je najprirodzenejšou činnosťou dieťaťa a je tiež najdôležitejšou v jeho živote, pretože prostredníctvom nej získava poznatky, skúsenosti a poznáva tiež samého seba. Postupne od narodenia prechádza od hier, v ktorých si nacvičuje jemnú a hrubú motoriku a trénuje koordináciu zmyslov, cez manipulačné hry a hry so zvukovými hračkami. Potom nasledujú pohybové hry a tak ďalej.

Okolo piateho – šiesteho roku dieťa potrebuje pre svoju hru priestor a najmä pohyb. Potrebuje zmenu, nezávislosť a kamarátov. Koordinácia jeho pohybov je už oveľa lepšia a dieťa zvláda aj jazdu na bicykli bez pomocných koliesok, lyžovanie, plávanie ... Dokáže sa už deliť o hračky, kooperovať a zapája sa do jednoduchých spoločenských hier s pravidlami.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Zúčastní sa na pohybových hrách?

Zúčastňuje sa konštruktívnych hier?

Zúčastňuje sa námetových hier?

Rado sa prezlieka?

Akceptuje pravidlá hry?

Vie sa vyrovnáť s prehrou?

Je pri hre iniciatívne?

4. 9 Sebaobsluha

Prostriedkom k osamostatneniu je zvládnutie základov sebaobsluhy – hygiena, obliekanie, stolovanie. Dieťa v sebe má prirodzenú potrebu robiť veci samo a napodobňovať svoje okolie.

Čo má dieťa dokázať pred vstupom do školy?

Je samostatné pri udržiavaní hygieny?

Samo si čistí zuby?

Vie, kedy si má ísť umyť ruky?

Vie sa samo obliecť a vyzliecť?

Zapína a rozopína gombíky?

Pozná svoje oblečenie?

Pokúša sa zaviazať si šnúrky?

Vie si otočiť oblečenie?

Vie poznať prednú a zadnú stranu oblečenia?

Vie používať príbor?

Vie si natrieť chlieb?

Naleje si vodu zo džbánu?

4. 10 Intersexuálne rozdiely pri posudzovaní školskej pripravenosti u detí

Dôležitou súčasťou kapitoly o posudzovaní pripravenosti detí na školu je kapitola o rozdieloch vo vývine medzi chlapcami a dievčatami. Vo všeobecnosti sa akceptuje názor, že dievčatá sa vyvíjajú rýchlejšie ako chlapci až do dospelosti, kedy sa rozdiely vo vývine vyrovnávajú. Vo viacerých prácach sa sledujú rozdiely vo vývine medzi pohlaviami v oblasti telesnej, mentálnej aj emocionálno-sociálnej. Výsledky prác však nie vždy potvrdzujú zaužívaný názor.

V oblasti biologického zrenia je tento rozdiel najviac viditeľný. Aj keď biologické zrenie nie je jednoznačným ukazovateľom pripravenosti, jeho význam sa prejavuje najmä v úlohách zameraných na zisťovanie úrovne vývinu jemnej motoriky. V našej populácii bolo zistené, že učitelia lepšie hodnotia výkony dievčat v jemnej motorike pri vstupe do školy. Rovnako sa zistilo, že dievčatá majú menej adjustačných ťažkostí pri vstupe do školy (Kollárik, 1991). Odpoveď na otázku či sú významné rozdiely vo vývine u dievčat a chlapcov a ako sa prejavujú v úrovni ich pripravenosti na školu sa pokúsil dať svojou štúdiou aj K. Kollárik (1991). Úroveň pripravenosti na školu sa merala tromi

diagnostickými testami: Göppingenským testom školskej zrelosti, Reverzným testom a Orientačným testom školskej zrelosti (J. Jirásek). Údaje z výskumu ukázali istú prevahu dievčat v diagnostických testoch, ale nie vo všetkých sledovaných premenných. Významný rozdiel v prospech dievčat sa ukázal v úlohách zameraných na jemnú motoriku.

Podľa ďalších autorov sa rozdiel vo vývine medzi chlapcami a dievčatami prejavuje skôr v sociálnej a pracovnej oblasti ako vo výkonových skúškach.

ZHRNUTIE

Predškolský vek je obdobím, kedy dochádza k upevňovaniu pohlavných rolí – zvyrazňujú sa rozdiely medzi pohlaviami, či už je to existenciou iných hračiek pre dievčatá a chlapcov, alebo iných nárokov kladených na nich. Ďalej je to obdobie budovania sociálnej kontroly, kedy si dieťa na základe príkazov a zákazov osvojuje a zvnútorňuje normy spoločnosti na báze odmeny a trestu.

Dochádza k rozvíjaniu zručností a schopností dieťaťa v týchto oblastiach:

Motorický vývin

Hrubá motorika

- v predškolskom veku sa zdokonaľuje u dieťaťa súhra a koordinácia pohybov, zladujú sa pohyby s kontrolou zraku a myslením – rozvíja sa vizuomotorická koordinácia,
- dieťa si osvojuje základné pohybové schopnosti – napr. prekonávať určitú vzdialenosť preskokom, preskočiť prekážku, vyskočiť na ňu, udržať rovnováhu, skákať na jednej nohe, chytať a hádzať loptu, zvládnuť rytmizáciu pohybu – spájať pohyb s riekankou alebo pesničkou.

Jemná motorika

- základy sebaobsluhy – dieťa sa dokáže samostatne obliecť, vyzliecť, vie si samé zaviazať šnúrky, samé stoluje, je samostatné pri toalete,
- uvoľnená ruka, ktorá umožňuje deťom v škole zvládať písanie, čítanie, výtvarnú, telesnú a pracovnú výchovu,

Grafomotorika

- správny úchop ceruzky a pera,
- ustálená preferencia jednej ruky.

Zraková percepcia

- dochádza k spresňovaniu zrakového vnímania a k väčšej diferenciacii tvarov,
- od štyroch rokov pozná dieťa rozdiel medzi obrázkami rôznych tvarov. Najťažšie je pre dieťa rozlišovať tvary zrkadlovo otočené podľa osi horizontálne – reverzné figúry (ak nie je rozvinutá táto schopnosť, vedie to často k tomu, že dieťa má problémy pri čítaní – ako u dyslektikov).
- Zlepšuje sa úroveň zrakovej pamäti – zapamätávanie si zrakových vnemov – a zvyšuje sa úroveň zrakovej analýzy a syntézy – schopnosť rozoznávať predmety a obrázky ako celok, ale súčasne ich dokázať aj rozložiť a následne zložiť.

Sluchová percepcia

Sluchové vnímanie u väčšiny detí začína rozoznávaním a lokalizáciou zvuku. Medzi štvrtým a piatym rokom začína dieťa rozlišovať jednotlivé slová vo vete a okolo piateho roku začínajú deti rozoznávať jednotlivé hlásky v slove – najskôr je to prvá hláska potom posledná – najskôr rozozná dieťa koncovú spoluhlásku až potom samohlásku a až úplne naposledy dieťa dokáže rozoznať hlásku v strede slova.

Matematické predstavy

Dieťa v predškolskom veku by malo

- vedieť spočítať prvky množiny bez vynechania,
- počítat' do 10 až 20,
- poznať číselný rad – bez vynechania alebo opakovania čísel,
- poznať množstvo a význam pojmov – najväčší, najmenší, stredný, radové číslovky ...

Reč a vyjadrovacie schopnosti:

Dieťa v predškolskom veku:

- dokáže povedať svoje meno, adresu, vek,
- dokáže sa orientovať v čase bez pomýlenia sa,

- dokáže zreprodukovat' príbeh, zapamätá si melódiu,
- má bezprostrednú sluchovú pamäť na dobrej úrovni – dieťa dokáže zopakovať dvojveršie,
- dokáže generalizovať predmety, javy, osoby,
- má aktívnu slovnú zásobu, ktorú tvorí približne 4000 – 5000 slov,
- pri rozprávaní začína tvoriť zložitejšie súvetia;
- má čistú výslovnosť – ktorá je dôležitá pre kvalitu diktátov, čítania.

Jazyk dieťaťa je súbežný s jeho myslením – u detí sa vyskytuje tzv. egocentrická reč, kde si dieťa nahlas komentuje svoju činnosť bez potreby poslucháčov. Reč je nástrojom poznania, spracovania informácií aj možnosťou sebavyjadrenia dieťaťa a ďalej spĺňa aj regulačnú funkciu – cez ňu dieťa usmerňuje svoje správanie, najskôr v podobe hlasnej reči s postupným prechodom k rozvinutejšej vnútornej reči.

Kognitívne procesy

U detí predškolského veku je už dobre rozvinutá úroveň konkrétnej pamäti v spojení so zrakovým vnímaním.

Myslenie dieťaťa predškolského veku je vo fáze prelogického názorového intuitívneho myslenia viazané na názorové poznanie. Nie je vždy logické. Je egocentrické (všetko dieťa posudzuje zo svojho zorného poľa), magické (priania a fantázie skresľujú úsudok dieťaťa – vyskytujú sa konfabulácie) a arteficialistické (dieťa má dojem, že všetko okolo neho sa vyrába). Dieťa je v tomto období schopné posúdiť len jeden parameter činnosti.

Emočný vývin

Pre tento vek je charakteristické bohaté emočné prežívanie spojené s citovými výkyvmi až do krajnosti. Sebaponímanie dieťaťa sa vzťahuje k postojom a hodnoteniam dospelých, cez ich pochvaly, pokarhania a výroky vníma seba samého a buduje svoj obraz o sebe.

Sociálny vývin a pracovná zrelosť

Sociálne zrelé dieťa by sa pred vstupom do školy malo dokázať odpútať od rodičov. Už by malo vedieť dodržiavať určité spoločenské pravidlá – vykať dospelým, pozdraviť, poďakovať ...

Malo by vedieť prekonať svoju úzkostlivosť a strach a nadväzovať nové priateľské vzťahy. Tieto vzťahy ešte nie sú trvalé, sú podmienené atraktivitou kamaráta. V kolektíve detí sú dôležité vybudované schopnosti ako schopnosť kooperácie pri hre, schopnosť podriaďiť sa ...

ÚVAHY O DIAGNOSTIKE DIEŤAŤA

1. Akým spôsobom je podľa vás najlepšie diagnostikovať dieťa?
2. Ktoré oblasti sú podľa vás najdôležitejšie?
3. Ako by ste si vytvorili vy zápisný list na hodnotenie schopností dieťaťa?

POUŽITÁ LITERATÚRA

ROZŠÍŘENÉ INFORMÁCIE O JEDNOTLIVÝCH TÉMACH

1. Baranovská, A.: Pripravenosť detí na školu. Dizertačná práca. Bratislava UK. 2005. nepublikované.
2. Bednářová, J. – Šmardová, V.: Diagnostika dítěte předškolního věku. Praha: CPress. 1. vyd. 2007. ISBN 978-80-251-1829-0
3. Henek, T.: Hrou připravujeme na školu. Praha: SPN. 1. vyd. 1975.
4. Looseová, A. – Piekertová, N. – Dienerová, G.: Grafomotorika pro děti předškolního věku. Praha: Portál. 1. vyd. 2003. ISBN 80-7178-816-3

5 TESTY PRE PREDŠKOLÁKOV

Na záver tejto príručky ponúkame pár úloh, ktoré by vám mohli pomôcť posúdiť úroveň rozvoja dieťaťa z oblastí:

- pozornosť;
- pamäť;
- myslenie;
- matematika;
- reč;
- čítanie;
- písanie.

5.1 Testové úlohy zamerané na oblasť pozornosti a pamäte.

Pozornosť môžeme charakterizovať ako stav zameranosti a sústredenia vedomia na nejaký predmet alebo jav. Pozornosť je dôležitou biologickou funkciou, ktorá nás upozorňuje na vhodné a nevhodné podnety v našom okolí prostredí z hľadiska zachovania organizmu.

Vieme, že pozornosť dieťaťa v predškolskom veku je mimovoľná a veľmi nestála. Je podmienená záujmom dieťaťa a nápadnosťou objektu, či udalosti. Zámerná pozornosť sa začína postupne formovať ku koncu materskej školy – vtedy by už dieťa malo vydržať pri nejakej činnosti približne 10 minút. Táto hodnota je individuálna – niektoré deti dokážu udržať svoju pozornosť oveľa dlhšie iné zase menej.

Rozlišujeme dva druhy pozornosti:

1. Neúmyselnú, ktorá sa vyvíja dozrievaním centrálnej nervovej sústavy. Vzniká mimovoľne a nie je závislá na vedomom úmysle človeka. Je vyvolaná vlastnosťami predmetov a javov ako sú:

- novosť,
- intenzita,
- kontrast medzi podnetmi,

- zmena,
- pohyb podnetu,
- emocionálne podfarbenie (záujem, potreba).

2. Úmyselnú – vzniká neskôr, keď sa dieťa naučí hre alebo práci vytýčiť si cieľ. Tento typ pozornosti si udržiavame zámerne, s vynaložením úsilia, potláčaním rušivých vplyvov. Vyžaduje skúsenosti a schopnosť organizovať svoju činnosť. Neúmyselná pozornosť môže byť pred úmyselnou a naopak.

Základné vlastnosti pozornosti, ktoré si všímame sú:

- stálosť;
- intenzita;
- rozsah;
- rozdelenie.

1. Stálosť – znamená ako dlho dokáže dieťa udržať pozornosť. Opakom je rozptýlenosť pozornosti. Stálosť pozornosti nevyklučuje prenášanie pozornosti z jednej činnosti alebo predmetu na druhý v určitom intervale. Zaujímá nás tiež koľkokrát je možné dieťa rozptýliť a akými podnetmi.

2. Intenzita pozornosti – znamená hĺbku sústredenia na určitý predmet alebo jav. Opakom intenzity je kolísanie pozornosti.

3. Rozsah – aké množstvo predmetov, javov dokáže dieťa postrehnúť v jednom okamihu. V rámci tejto vlastnosti je dôležitá výberovosť pozornosti – to znamená, na ktorý jav zameria dieťa svoju pozornosť. Tiež s tým súvisí schopnosť dieťaťa preorientovať svoju pozornosť z jednej veci na druhú alebo z jednej činnosti na druhú. Práve táto flexibilita pozornosti zabezpečuje dobrú adaptáciu sa dieťaťa.

4. Rozdelenie – schopnosť dieťaťa súčasne zamerať pozornosť na 2 a viac činností. Pri tejto schopnosti je dôležité, aby dieťa dokázalo nestratiť zo zreteľa ani jednu činnosť. Vo väčšine prípadov je to možné – na to, aby bola činnosť vykonávaná správne – vtedy, ak jedna činnosť je automatická – zautomatizovaná – a vyžaduje menej sústredenia.

Pamäť dieťaťa.

Je schopnosť zapamätať, uchovať a vybaviť si rôzne informácie, vedomosti, skúsenosti ... Rovnako ju môžeme definovať ako proces zapamätávania, uchovávanía a vybavovania si týchto vedomostí, skúseností a zručností.

Ak rozmýšľame o pamäti ako o procese, rozoznávame v nej 3 fázy:

- zapamätávanie si – vštepovanie; ktoré môže byť:
 - o úmyselné;
 - o neúmyselné;
 - o mechanické;
 - o slovno-logické;
- uchovávanie si a súčasne zabúdanie informácií ...
 - o pod uchovávaním rozumieme aké množstvo a aký dlhý čas si ich vieme udržať v pamäti. Tento proces je veľmi výberový a úzko súvisí s potrebami dieťaťa a jeho záujmami a cieľom, ktorý dieťa svojou činnosťou sleduje.
 - o zabúdanie sa môže prejavovať ako neschopnosť rozpamätať sa alebo znovupoznať niečo, alebo tiež sa môže jednať o nesprávne rozpamätávanie sa, či znovupoznanie.
- Vybavovanie delíme na
 - o reprodukciu;
 - o znovupoznanie;
 - o mimovoľné vybavovanie a
 - o zámerné vybavovanie.

Tak ako sme rôzni ľudia a líšime sa vzájomne od seba, líšia sa aj typy pamäti – niektorí z nás si lepšie pamätajú to, čo vidia, iní, čo počujú ... takže na základe toho môžeme rozlíšiť nasledovné druhy pamäte:

- pohybová;
- emocionálna;
- názorná;
- slovno-logická a ďalšie.

Podľa toho ako dlho si držíme informácie v pamäti a koľko toho si v pamäti udržíme delíme pamäť na:

- senzorický register – prvotnú pamäť – operatívnu – v ktorej zachytávame všetky informácie, ale stopa sa ihneď rozpadáva ak niečím nezaujme a neprejde do krátkodobej pamäti;
- krátkodobá pamäť – pracovná – väčšinou si v nej uchováme 7 ± 2 informácie na krátku dobu – tento druh pamäti je veľmi dôležitý pre naučenie sa čítať, je dôležitá pre rozhovor ...
- dlhodobá pamäť – to čo je v nej uskladnené dokážeme využiť v každej situácii a tiež si to vyvolať.

Pamäť dieťaťa v predškolskom veku je tiež mimovoľná – dieťa si dokáže zapamätať veci podľa toho, či sú pre neho prítlačlivé po emocionálnej stránke, podľa toho, aké sú jasné ...

Pred nástupom do školy by dieťa malo vedieť:

- zámerne pozorovať predmety a javy;
- dávať si samé ciele – pamätať si ich a spomenúť si;
- využívať rôzne kanály na zapamätávanie – a prepájať to už s poznaným.

Príklady pracovných listov vhodných na testovanie pozornosti a pamäte – vid' príloha č. 2.

5. 2 Testové úlohy zamerané na oblasť myslenia.

Myslenie je proces zovšeobecného a sprostredkovaného poznávania reality ako takej, pomocou neho môžeme poznať aj to, čo by sme bezprostredne nespozorovali, umožňuje nám predvídať udalosti a tiež aj následky našej činnosti. Základnými myšlienkovými operáciami sú analýza a syntéza a ďalšie sú porovnávanie, zovšeobecňovanie a abstrakcia. Medzi základné formy myslenia zaraďujeme pojem súd a úsudok. Tie predstavujú rečovú podobu, pomocou ktorej zachytávame a vyjadrujeme výsledky svojho myslenia.

- **pojem** odráža jednak všeobecné a jednak podstatné vlastnosti predmetov a javov, ktoré ich charakterizujú a sprístupňujú poznaniu (príklad – pojem košeľa znamená kus oblečenia a pritom ani nedefinuje, či sa jedná o košeľu s krátkym alebo dlhým rukávom to je všeobecný pojem ...);

- **súd** – vyjadruje vzťah medzi dvomi pojmami, pomocou nich potvrdzujeme alebo popierame vzťahy medzi predmetmi, udalosťami a javmi. Môžu byť pravdivé alebo nepravdivé.
- **Úsudok** – vyjadruje vzťah medzi dvomi súdmi, pričom pomocou nich môžeme dospieť k všeobecnému záveru – induktívny, alebo naopak na základe spojenia môžeme dospieť k nejakému faktu – deduktívny.

Rozoznávame tiež rôzne druhy myslenia podľa toho, či je výsledok originálny – nový – hovoríme o **produktívnom** myslení, ak nie a je len obmenou už známeho hovoríme o **reproduktívnom** myslení. Ak ide o myslenie, ktoré potrebuje názor, príklad a niečo konkrétne, tak hovoríme o **názornom** myslení – tento typ myslenia prevažuje v predškolskom veku, **abstraktný** typ myslenia sa začína rozvíjať až neskôr okolo 10 roku života. Ak berieme do úvahy postup riešenia – hovoríme o **konvergentnom** myslení – zbiehavé myslenie, ktoré vyúsťuje do jedného – alebo o **divergentnom** myslení – tzv. rozbiehavom – tento typ myslenia sa uplatňuje pri tvorivosti a pri úlohách, ktoré nemajú jedno správne riešenie.

Pred nástupom do školy má dieťa vedieť analyzovať a generalizovať veci a javy a tiež aj robiť závery a orientovať sa v priestore.

Všimame si schopnosti **porovnávať**. To znamená schopnosť určiť zhodu a rozdiel medzi vecami, javmi a určiť zhodu aj rozdiel podľa podstatných aj nepodstatných rysov. Ďalej je dôležité si všimnúť, či dieťa vie určovať predmety a javy a spájať ich do skupín – **klasifikuje**. Dieťa tiež musí byť schopné vyvodiť z viacerých úsudkov jednoduchý záver – stanoviť súvislosti medzi predmetmi a javmi a potom vybrať podľa analógie predmet, ktorý sa hodí k inému.

Príklady pracovných listov vhodných na testovanie pozornosti a pamäte – vid' príloha č. 3.

5. 3 Testové úlohy zamerané na oblasť matematických predstáv

Pre dieťa je dôležité, aby malo pred vstupom do školy vytvorené základné matematické predstavy a návyky. Nejde len o počítanie, aj keď by už dieťa malo vedieť číselný rad od jedna po desať – príp. do dvadsať a tiež by malo vedieť spojiť množstvo s číslicou ...

Dieťa by malo tiež vedieť porovnať množstvo – určiť väčšie, menšie a tiež by malo už vedieť vytvoriť a vypočítať jednoduché príklady z obrázkov.

A poslednou oblasťou, ktorá je dôležitá v rámci matematických predstáv je orientácia sa v priestore a v čase. To znamená, že predškolak musí vedieť určovať smer pohybu postavenie rôznych predmetov v priestore, mal by sa vedieť orientovať v dennom čase, ovládať poradie dní v týždni, mesiace a ročné obdobia.

Príklady pracovných listov vhodných na testovanie pozornosti a pamäte – vid' príloha č. 4.

5. 4 Testové úlohy zamerané na oblasť reči.

Reč je dôležitým nástrojom na nadväzovanie vzťahov a oboznamovanie s informáciami a tiež na sprostredkovanie vedomostí. Preto je dôležité, aby dieťa vedelo správne rozprávať a malo vytvorenú správnu gramatickú stavbu reči, dostatočne bohatú slovnú zásobu a plynulú reč.

Pri reči je dôležité, aby malo dostatočne rozvinutú sluchovú pozornosť a fonetický sluch – dieťa by malo jasne a zrozumiteľne vyslovovať všetky hlásky, vedieť určiť začiatočnú a koncovú hlásku v slove.

Slovná zásoba dieťaťa v predškolskom veku sa prudko rozvíja – vyrovnáva sa obsah aktívneho a pasívneho slovníka. Aktívny slovník tvoria slová, ktoré dieťa používa a pasívny zase slová, ktorým dieťa rozumie. Dieťa by malo vedieť správne používať slová, správne ich vyberať, používať synonymá ... Dieťa by malo tiež vedieť gramaticky správne skladať slová do viet, správne skloňovať, používať predložky, vytvárať jednoduché aj rozvité vety.

Príklady pracovných listov vhodných na testovanie pozornosti a pamäte – vid' príloha č. 5.

5. 5 Testové úlohy zamerané na oblasť „čítania a písania“

Ak hovoríme o čítaní, nemyslíme tým čítanie písmen alebo textov. Dieťa by malo vedieť „čítať“ podľa obrázkov – rozpoznať obrázky, určiť ich logickú následnosť, rytmizovať a tiež vytlieskávať alebo vyklopkávať rytmus.

Čo sa týka písania – dieťa má mať rozvinutú jemnú motoriku, koordináciu ruky a oka. Musí vedieť nakresliť čiaru, vyčiarkať plochu, obkresliť obrázok, orientovať sa na liste papiera.

Príklady pracovných listov vhodných na testovanie pozornosti a pamäte – vid' príloha č. 6.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ROZŠÍRENÉ INFORMÁCIE O JEDNOTLIVÝCH TÉMACH

1. Baranovská, A.: Pripravenosť detí na školu. Dizertačná práca. Bratislava UK. 2005. nepublikované.
2. kol. autorov: Zábavné úlohy pre prváčikov. Bratislava: Svojtka&Co. 1.vyd. 2009. ISBN 978-80-8107-168-3

PRÍLOHY

Príloha 1 – Kompetencie dieťaťa, ktoré má rozvíjať materská škola

Príloha 2 – Testové úlohy zamerané na oblasť pozornosti a pamäte

Príloha 3 – Testové úlohy zamerané na oblasť myslenia

Príloha 4 – Testové úlohy zamerané na oblasť matematických predstáv

Príloha 5 – Testové úlohy zamerané na oblasť reči

Príloha 6 – Testové úlohy zamerané na oblasť „čítania a písania“

Príloha 7 – Záznamový hárok a výsledná stupnica

Príloha 1 – Kompetencie dieťaťa, ktoré má rozvíjať materská škola

Celé znenie dostupné na

http://www.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/PredskolskaV/ISCED_0_SVP_pre_MS.pdf

V materskej škole sa rozvíjajú tieto kompetencie (spôsobilosti):

1. Psychomotorické kompetencie

2. Osobnostné (intrapersonálne) kompetencie

a) základy sebauvedomenia;

b) základy angažovanosti;

3. Sociálne (interpersonálne) kompetencie

4. Komunikatívne kompetencie

5. Kognitívne kompetencie

a) základy riešenia problémov;

b) základy kritického myslenia;

c) základy tvorivého myslenia;

6. Učebné kompetencie

7. Informačné kompetencie

Vymedzenie kompetencií (spôsobilostí) treba chápať relatívne, nakoľko **v predškolskom období ide o dosahovanie základov kompetencií dieťaťa**. Kompetencie sú spracované na základe Odporúčania Európskeho parlamentu a Rady Európskej únie z 18. decembra 2006 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie (2006/962/ES).

Tab. 2 Kompetencie (spôsobilosti) dieťaťa predškolského veku

1. Psychomotorické kompetencie (spôsobilosti)	<i>Dieťa na konci predprimárneho vzdelávania:</i> <ul style="list-style-type: none">– používa v činnosti všetky zmysly,– ovláda pohybový aparát a telesné funkcie,– prejavuje túžbu a ochotu pohybovať sa,– ovláda základné lokomočné pohyby,– používa osvojené spôsoby pohybových činností v nových, neznámych, problémových situáciách,– využíva globálnu motoriku prekonávaním prírodných a umelých prekážok,– prejavuje grafomotorickú gramotnosť,– správa sa ohľaduplne k svojmu zdraviu a k zdraviu iných,– prejavuje pozitívne postoje k zdravému životnému štýlu
---	--

2. Osobnostné (intrapersonálne) kompetencie	<p>a) Základy sebauvedomenia</p> <ul style="list-style-type: none"> – uvedomuje si vlastnú identitu, – prejavuje v správaní vzťah k sebe a k iným, – vyjadruje svoje pocity a hodnotí svoj vlastný aktuálny citový stav, – odhaduje svoje možnosti a spôsobilosti, – správa sa sebaisto v rôznych situáciách, – uvedomuje si dôsledky svojho správania vzhľadom na iné osoby <p>b) Základy angažovanosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – presadzuje sa s ohľadom na seba aj druhých, – obhajuje seba a iných, chorých, osoby so zdravotným znevýhodnením, slabých a bezbranných, – zaujíma sa o dianie v rodine, v materskej škole a v bezprostrednom okolí
3. Sociálne (interpersonálne) kompetencie	<ul style="list-style-type: none"> – pozerá sa na svet aj očami druhých, – správa sa empaticky k svojmu okoliu, – správa sa v skupine, kolektíve podľa spoločenských pravidiel a noriem, – hrá sa a pracuje vo dvojici, v skupine, kolektíve, – plánuje, organizuje a hodnotí činnosť, – zotrvá v hre a inej činnosti a dokončí ju, – preberá spoluzodpovednosť za seba i za činnosť skupiny, – nadväzuje spoločensky prijateľným spôsobom kontakty s druhými a udržiava s nimi harmonické vzťahy, – rieši konflikty s pomocou dospelých alebo samostatne, – pomáha druhým s pomocou dospelého, aj samostatne, – akceptuje a rešpektuje multikultúrne odlišnosti detí a dospelých, – prejavuje ohľaduplnosť k svojmu prostrediu
4. Komunikatívne kompetencie	<ul style="list-style-type: none"> – vedie monológ, nadväzuje a vedie dialóg a rozhovor s deťmi i dospelými, – počúva aktívne a s porozumením myšlienky a informácie z rôznych médií, – vyjadruje a komunikuje svoje myšlienky, názory, – reprodukuje oznamy, texty, – volí primeraný, kreatívny spôsob komunikácie vzhľadom na situáciu, – komunikuje osvojené poznatky, – prejavuje predčitateľskú gramotnosť, – chápe a rozlišuje, že niektorí ľudia sa dorozumievajú aj inými jazykmi
5. Kognitívne kompetencie	<p>a) Základy riešenia problémov</p> <ul style="list-style-type: none"> – hľadá a objavuje súvislosti medzi jednotlivými informáciami, objavuje tie, ktoré sú nápomocné pri riešení problému, – rieši samostatne alebo s pomocou učiteľa problémy v osobnej a spoločenskej rovine, – rieši jednoduché problémové úlohy, – uplatňuje v hre a rôznych situáciách matematické myslenie <p>b) Základy kritického myslenia</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – porovnáva podobnosti a rozdiely predmetov, javov, osôb, atď., – odôvodňuje svoje názory, prejavuje postoje, vyslovuje jednoduché úsudky, – hodnotí spontánne a samostatne vo svojom bezprostrednom okolí, čo sa mu páči/nepáči, čo je správne/nesprávne, čo je dobré/zlé na veciach, osobách, názoroch <p>c) Základy tvorivého myslenia</p> <ul style="list-style-type: none"> – uplatňuje vlastné predstavy pri riešení problémov, – nachádza neobvyklé odpovede alebo riešenia, – objavuje a nachádza funkčnosť vecí, predstav alebo myšlienok, uvedomuje si ich zmeny, – objavuje algoritmus riešenia úloh pokusom a omylom alebo podľa zadávaných inštrukcií, odstraňuje prípadnú chybu
6. Učebné kompetencie	<ul style="list-style-type: none"> – prejavuje zvedavosť a spontánny záujem o spoznávanie nového, – využíva primerané pojmy, znaky a symboly, – pozoruje, skúma, experimentuje, – objavuje a hľadá súvislosti medzi vlastnými skúsenosťami a poznatkami, – aplikuje v hre, rôznych aktivitách a situáciách získané poznatky a skúsenosti, – kladie otázky a hľadá odpovede, aby porozumelo obklopujúcejmu svetu vecí, javov, dejov a vzťahov, – učí sa spontánne (vlastnou zvedavosťou) aj zámerne (pod učiteľovým vedením), – vyvíja vôľové úsilie v hre a inej činnosti, – prekonáva prekážky v učení, – plánuje a organizuje si optimálne prostredie na činnosť, – prejavuje aktivitu v individuálnom i skupinovom učení, – hodnotí vlastný výkon, teší sa z vlastných výsledkov, uznáva aj výkon druhých, – zvláda základy učenia sa na základe osobnej motivácie, – naučí sa pracovať s hračkami, knihou, učebnými pomôckami, – sústreďí sa primerane dlhý čas na hru a na zámernú riadenú výchovno-vzdelávaciu činnosť
7. Informačné kompetencie	<ul style="list-style-type: none"> – prejavuje radosť zo samostatne získaných informácií, – využíva rôzne zdroje získavania a zhromažďovania informácií aj mimo materskú školu (od osôb v okolitom prostredí, z detských kníh, časopisov a encyklopédií, prostredníctvom informačno-komunikačných technológií, z rôznych médií)

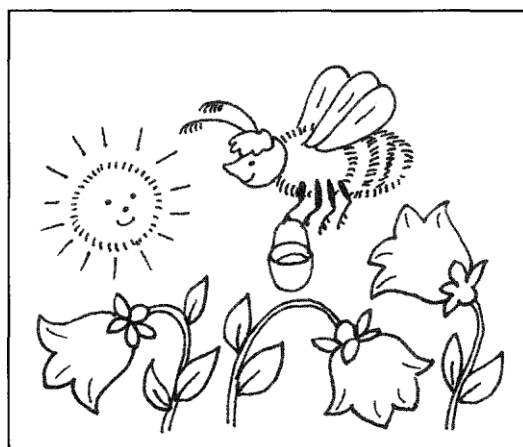
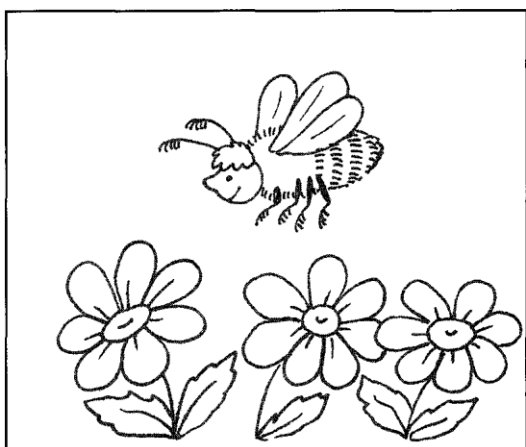
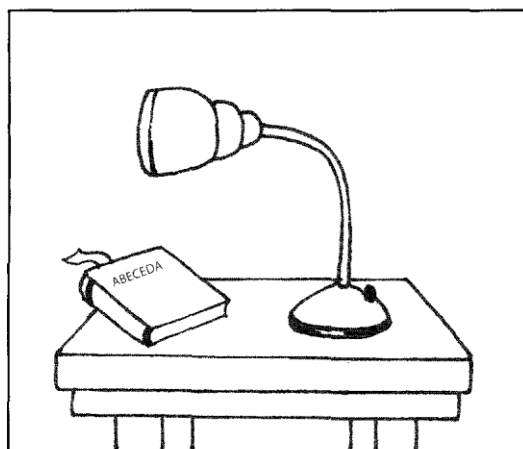
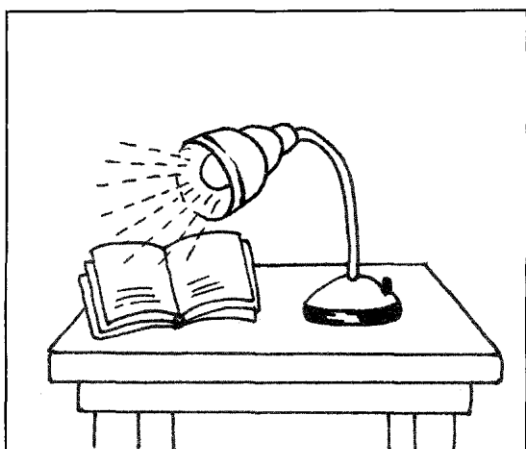
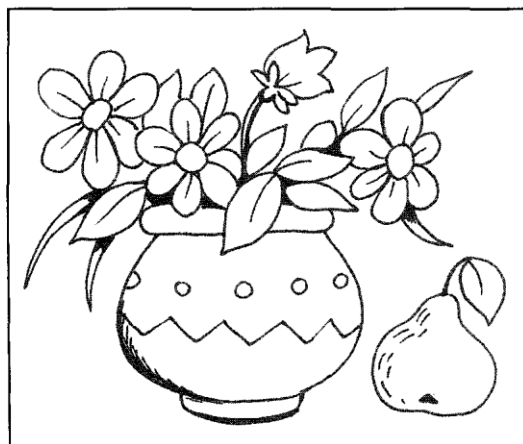
Súbor kompetencií slúži pre učiteľov, aby vedeli, kam majú smerovať svoje pedagogické pôsobenie prostredníctvom cieľavedomej, zmyslupnej a rozvojových možností detí primeranej výchovno-vzdelávacej činnosti.

Príloha 2 – Testové úlohy zamerané na oblasť pozornosti a pamäte

Jedná sa o pracovné listy zamerané na porovnávanie – či sú obrázky rovnaké alebo odlišné, koľko odlišností sa tam nachádza –

Zdroj obrázku: **Macko Puf – tvoj časopis o prírode č. 13, 2008, ISSN 1802-1689.**

Zdroj obrázku: **Zábavné úlohy pre prváčikov – testy. Bratislava: Svojtka&Co. 1.vyd. 2009. ISBN 978-80-8107-168-3**

Vyhľadávanie obrázkov alebo malých častí obrázkov na veľkom obrázku.

Zoradovanie predmetov podľa veľkosti – s dopísaním čísla.

Zoradiť obrázky – 5 obrázkov – na schodíky alebo vedľa seba a nechať dieťa, aby sa na ne pozeralo potom ich zakryjeme a dieťa ich má vymenovať podľa poradia.

Nechať dieťa pozerat' na predmety – 10 – nakreslených na papieri – asi 1 minútu, potom papier zakryjeme a dieťa má vymenovať, čo si zapamätalo.

Sluchová pamäť:

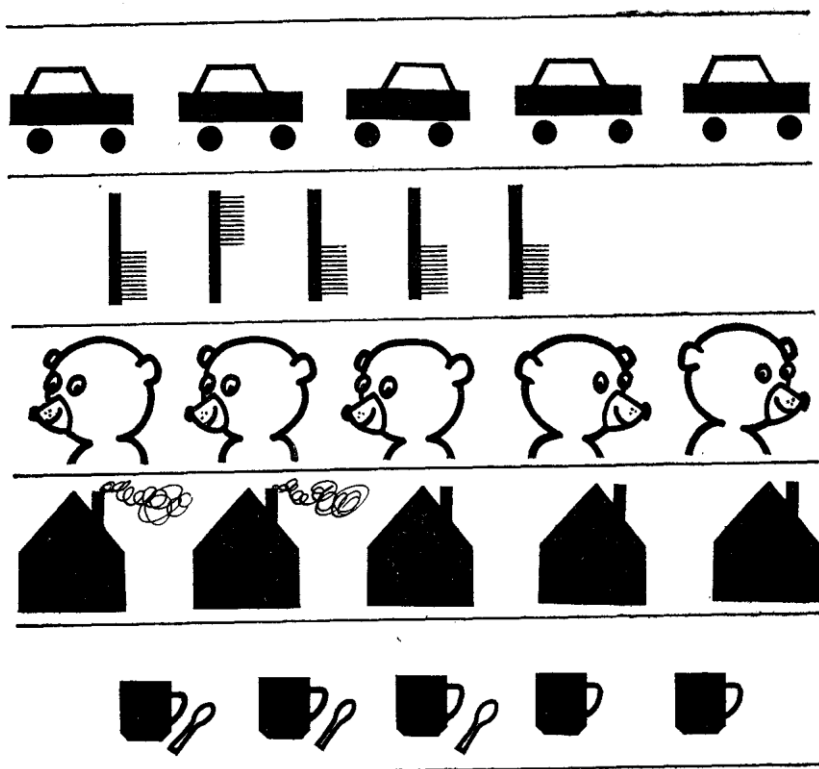
- vypočuj si skupinu slov a zapamätaj si ich
 - o dieťaťu povieme rad slov – od 5 – 10 slov a dieťa ich má zopakovať – napr. čierny, škaredý, zbabelý, železný, veselý, nízky tučný ..
- vypočuj si vetu a zopakuj ju:
 - o od jednoduchých rozvinutých viet až po zložené vety. Napr. lastovičky odlietajú na jeseň do teplých krajín. – dnes som nebol v materskej škole, pretože ma mamina nechala doma.

Príloha 3 – Testové úlohy zamerané na oblasť myslenia

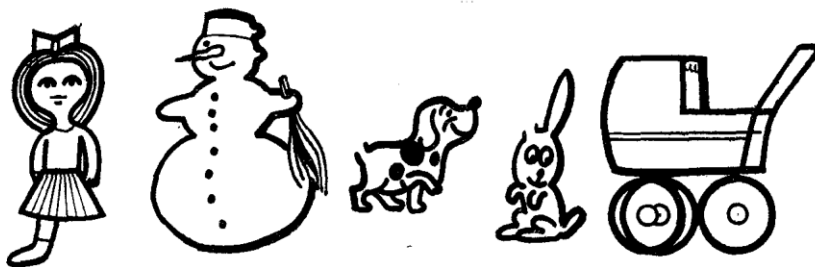
Najdi obrázky,
ktoré tam správne nepatria.

The image contains four quadrants of line drawings. The top-left quadrant shows a cup, a bowl, a banana, a spoon, a plate, and a glass. The top-right quadrant shows a car, a bicycle, a scooter, and a train. The bottom-left quadrant shows a sock, a scarf, glasses, a hat, and a pair of shoes. The bottom-right quadrant shows a saxophone, a violin, a guitar, a clock, a trumpet, an accordion, and a drum.

Zdroj obrázku: Brázdová, A.: Psíček Baf Bafbaf. Brno: ComputerPress. 1.vyd. 2006.
ISBN 80-251-1131-8

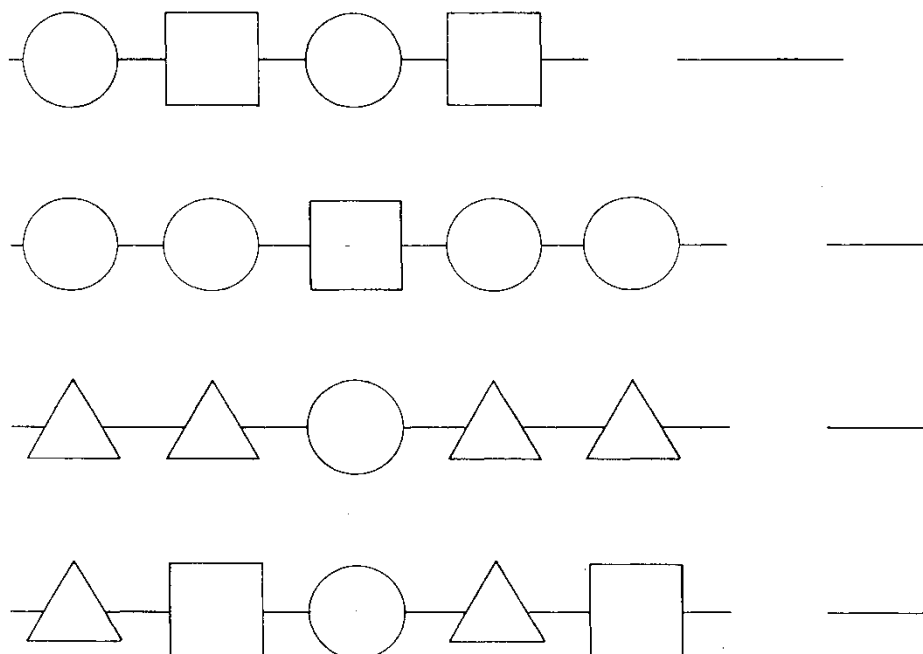
Obr. 27

Obr. 28

Ktoré obrázky sú iné – obr. 27, doplň, čo tam chýba – obr. 28.

Zdroj obrázku: Henek, T.: Hrou připravujeme na školu. Praha: SPN. 1: vyd. 1975

FROSTIG VISUAL PERCEPTION PROGRAM
 © 1950 by Follett Publishing Company • Chicago

SR: Exercise 51

Doplň nasledovný tvar.

Zdroj obrázku **Frostigovej model Perception of spatial Relationships. Chicago. 1964.**

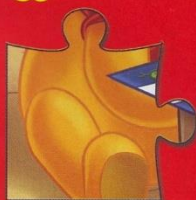

Zdroj obrázku: Vančurová, E.: Filip detektívom. Bratislava: Mladé letá. 1. vyd. 1981.

Ktorý z dolných výrezov nepatrí do horného obrázka?

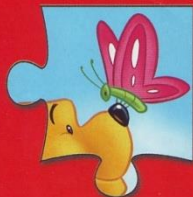
a

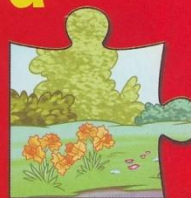
b

c

d

Zdroj obrázku: **Macko Puf – tvoj časopis o prírode. Č. 4, 2008. ISSN 1802 – 1689.**

Príklady:

Adam a Juraj išli športovať – bicyklovať sa a korčuľovať. Adam sa nekorčuľoval. Ako športovali chlapci?

Dvaja psy sa hrali s kosťou a loptou. Rex sa nehral s kosťou a Orech sa nehral s loptou. S čím sa hrali psy?

Boli traja kamaráti. Samko bol vyšší ako Miško a Miško bol vyšší ako Šimonko, kto bol najvyšší?

Príloha 4 – Testové úlohy zamerané na oblasť matematických predstáv

Všetky úlohy spojené s odhadovaním množstva, určovaním veľkosti. Tiež tam môžu patriť úlohy zahŕňajúce zapisovanie čísel podľa obrázkov – sčítavanie, odčítavanie predmetov od seba.

Určovanie geometrických tvarov na obrázkoch. Pomenovanie geometrických tvarov a ich vymaľovanie – napr. štvorce zelenou, kruhy – červenou

Priestorové vzťahy:

Nakresli v ľavom hornom rohu trojuholník, v pravom hornom rohu štvorec, v pravom dolnom rohu kruh a v ľavom dolnom rohu ovál. Medzi kruhom a oválom nakresli slniečko, medzi štvorcem a trojuholníkom nakresli kvietok

Odpovedz na otázky:

Koľko ročných období poznáš?

Vymenuj ich.

Aké je teraz ročné obdobie?

Ktoré máš najradšej a prečo?

Aký je teraz mesiac?

Ktorým mesiacom začína rok a ktorým končí?

Vymenuj dni v týždni.

Aký je dnes deň?

Aká časť dňa je teraz?

Čo robíme ráno, na obed a večer?

Príloha 5 – Testové úlohy zamerané na oblasť reči

Tu sa zameriavame na úlohy, kde majú deti určiť **začiatočné a koncové** písmeno slova – netestujeme, či dokážu odhadnúť a určiť stredné písmeno, pretože na túto schopnosť ešte nie sú dostatočne zrelé. Používame rôzne obrázky.

Povedz a nájdi obrázok s opačným významom:

Veľký –

Rozumný –

Deň –

Zima –

Chlapec –

Začiatok –

Rýchlo –

Veselo –

Pomenuj predmet na obrázku a povedz aj množné číslo

- obrázok jablka – mn. číslo jablká ...

pomenuj zdobneninou

bába – bábika – opäť použijeme obrázky, ktoré máme k dispozícii.

Zmeň slová podľa vzoru:

Kompót z jablák – jablkový kompót

Hračka z dreva –

Ozdoba zo železa –

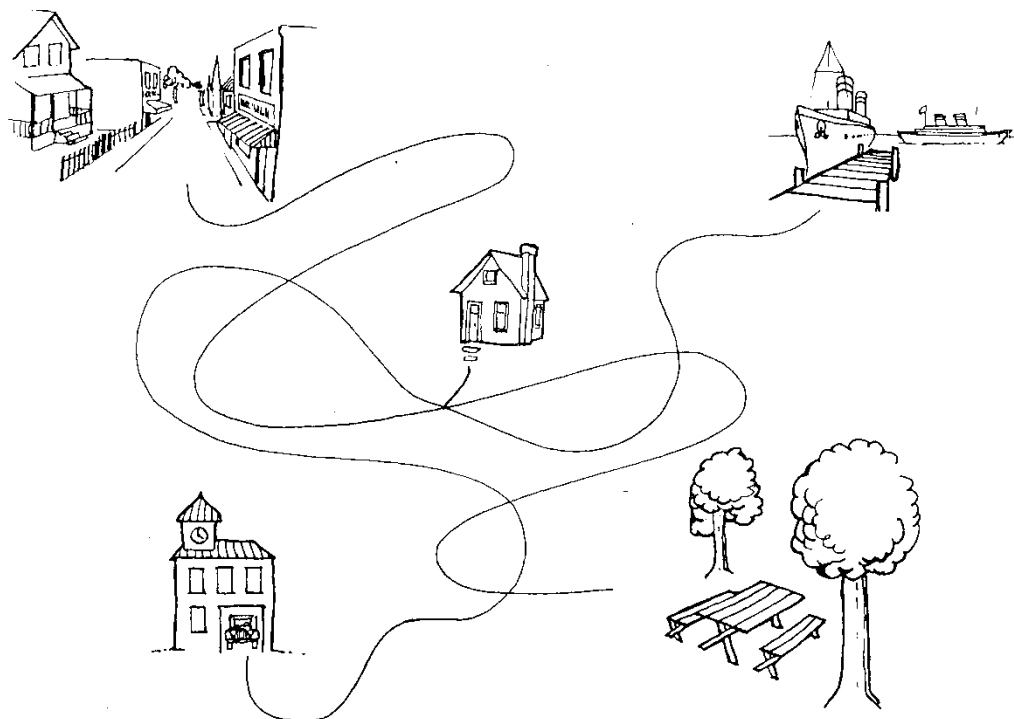
Vankúš z peria –

Prsteň zo striebra –

Vytvor zo lov vety – začíname tromi slovami a končíme pri 6 – 8 slovách.

Vymysli príbehy podľa obrázkov – dáme dieťaťu obrázky pred neho.

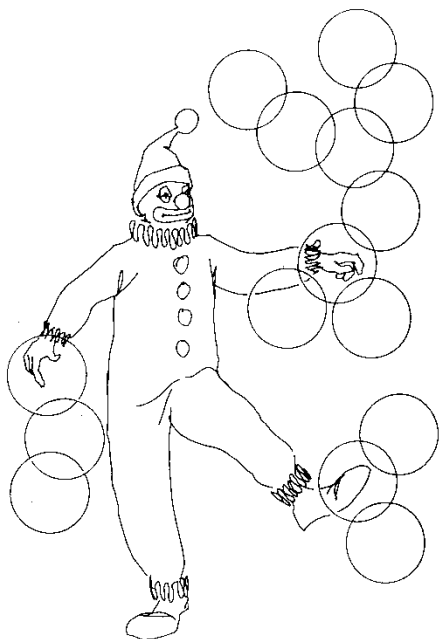
Príloha 6 – Testové úlohy zamerané na oblasť „čítania a písania“

FROSTIG VISUAL PERCEPTION PROGRAM
© 1964 by Follett Publishing Company • Chicago

FG: Exercise 11

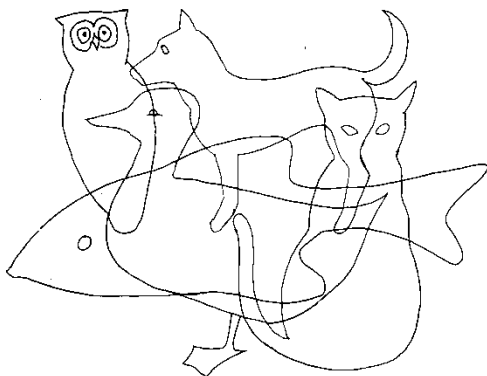
Zdroj obrázku: **Frostigovej model Perception of spatial Relationships. Chicago. 1964.**

FROSTIG VISUAL PERCEPTION PROGRAM
© 1964 by Robert F. Proctor, Chicago

FIG: Exercise 13

Zdroj obrázku: **Frostigovej model Perception of spatial Relationships. Chicago. 1964.**

FROSTIG VISUAL PERCEPTION PROGRAM
© 1964 by Robert F. Proctor, Chicago

FIG: Exercise 40

Zdroj obrázku: **Frostigovej model Perception of spatial Relationships. Chicago. 1964.**

OKLAMAŤ. VYŠLA VON PRED A HNEĎ

NAŠLA A . „AKÉ MILÉ DETI!

LEN POĎTE ĎALEJ DO , URČITE SI

POTREBUJE ODDÝCHNUŤ A NIEČOHO SI ZA-

JESŤ,“ LÁKALA A . LEN ČO SA ZA NIMI

ZAVRELI , ZDRAPILA JANÍČKA,

STRČILA HO DO A PEVNE HO

ZAMKLA. POTOM SI ZAČALA VYKRMOVAŤ,

ABY PORIADNE PRIBRAL, LEBO SI HO CHCELA

UPIEČŤ A ZJESŤ. PO CELÝ ČAS MUSELA

SLÚŽIŤ ZLEJ A EŠTE SA NAVYŠE

Zdroj obrázku: Vančurová, E.: Filip berie rozum do hrsti. Bratislava: Mladé letá. 1. vyd. 1977.

Zdroj obrázku: Vančurová, E.: Filip berie rozum do hrsti. Bratislava: Mladé letá. 1. vyd. 1977.

Ďalšie úlohy sú zamerané na to, či dieťa zvládne obkresliť nejaký tvar, či má uvoľnenú ruku, dokáže vyčiarkať obrázok, urobiť vlnovku

Tiež mu dáme úlohy zamerané na prekreslenie obrázku z jedného štvorcového papiera na druhý.

Príloha 7 – Záznamový hárok a výsledná stupnica

Optimálny počet úloh zameraných na pamäť a pozornosť – 10

Optimálny počet úloh zameraný na myslenie – 10

Optimálny počet úloh zameraný na matematické predstavy – 19

Optimálny počet úloh zameraný na reč – 14

Optimálny počet úloh zameraný na „čítanie a písanie“ – 18

Hodnotenie –

- ak dieťa zvládne všetky úlohy splniť alebo aspoň väčšiu časť zvládne úplne a zvyšok z nich čiastočne – hovoríme **o vysokej úrovni rozvoja;**
- ak dieťa všetky úlohy zvládne aspoň čiastočne alebo väčšiu časť úloh zvládne čiastočne a niekoľko nezvládne – hovoríme o **priemernej úrovni vývinu;**
- ak dieťa nezvládne úlohy vôbec alebo len niektoré zvládne čiastočne – hovoríme o **nízkej úrovni vývinu.**